

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ІНФОРМАЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач випускової кафедри

_____ Н.Ф. Ржевська

«_____» _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

ВИПУСКНИЦІ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР

**ЗА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ «ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І
ДИПЛОМАТІЯ»**

Тема: «Міграційні процеси в країнах Європейського Союзу: сучасний стан та перспективи»

Виконавець: студентка 2 курсу, 207 групи, Єрьоміна Катерина Андріївна

Керівник: професор кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних студій, д. істор. н. Троян Сергій Станіславович

Нормконтролер:

_____

КИЇВ - 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	6
1.1.Сутність, функції та різновиди міграційних процесів.....	6
1.2.Історичні особливості міжнародної міграції в Європейському Союзі.....	10
1.3.Нормативно-правові основи регулювання міграції в ЄС.....	15
Висновок до 1 розділу.....	22
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄС.....	24
2.1. Міграційна політика країн ЄС на сучасному етапі: проблеми та фактори.....	24
2.2. Інститути забезпечення реалізації міграційної політики в ЄС.....	32
2.3. Інститути ЄС з протидії нелегальній міграції.....	39
Висновки до 2 розділу.....	50
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВІТКУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У КРАЇНАХ ЄС.....	52
3.1. Особливості міграційної політики та процесів у державах Європейського Союзу.....	52
3.1.1. Німеччина та політика «відкритих дверей».....	53
3.1.2. Національний контроль за напливом мігрантів у країнах «Вишеградської четвірки».....	58
3.1.3. Регулювання міграційних потоків у Греції.....	64
3.2. Перспективи та сценарії розвитку міграційної політики в ЄС.....	67
Висновки до 3 розділу.....	70
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75

ВСТУП

Актуальність дослідження. В нинішніх умовах міжнародна міграція постала як комплексна глобальна проблема, що торкається інтересів усіх країн світу. Одним зі світових центрів тяжіння мігрантів виступає Європейський континент. Міграційні процеси викликають особливий інтерес, так як характеризуються особливостями переміщення населення як всередині ЄС, так і зовнішніми напливами з інших країн. У зв'язку зі своїм розвитком, високим рівнем життя, Європейський Союз привертає увагу мігрантів різних категорій з менш розвинених країн. Притоки мігрантів ставлять перед державою певні проблеми, які потребують необхідних заходів щодо врегулювання інтеграційних процесів. Особливе місце займає нелегальна міграція, яка стала таким стійким і масштабним явищем, яке має великий вплив на розвиток і добробут приймаючого суспільства. Незважаючи на те, що реалізуються численні заходи щодо протистояння нелегальному переміщенню, за минулі десятиліття її масштаби не тільки не зменшилися, а навпаки, значно зросли і стали неконтрольованими. Розширення масштабів нелегальної складової міграційних процесів вносять серйозний дисбаланс у забезпеченні національної безпеки держав. Все це обумовлює зростаючий інтерес до проблем нелегальної імміграції, а також зміцнення заходів по боротьбі з нею.

Країни як ніколи повинні націлювати свої сили на вирішення проблем, пов'язаних з міграцією, кооперуючи сили шляхом спільної міграційної політики ЄС, спільного контролю за зовнішніми кордонами, боротьбі з нелегальною імміграцією та торгівлею людьми. Однак постає питання наскільки це буде ефективно, так як, не дивлячись на позитивні сторони членства в ЄС, всередині спільноти посилюються дезінтеграційні процеси. В даний час, багато політиків і вчених взагалі проти існування Європейського Союзу в зв'язку з економічними кризами, а тема впливу ЄС на розвиток країн породжує гострі політичні дискусії в усьому світі.

Об'єктом дослідження є процеси міграції в контексті сучасних міжнародних відносин.

Предметом дослідження виступають закономірності й особливості міграції до країн Європейського союзу, її наслідки та перспективи.

Мета: проаналізувати міграційні процеси в країнах Європейського Союзу, виявити основні проблеми регулювання і перспективи розвитку міжнародних міграційних процесів в ЄС.

Відповідно до вказаної мети були визначені наступні **завдання**:

- дослідити поняття, сутність та види міжнародної міграції;
- проаналізувати історичні особливості міграції в Європейському Союзі;
- показати основні напрямки та методи здійснення міграційної політики ЄС;
- охарактеризувати специфіку міграційної політики Німеччини, Угорщини та Греції;
- виявити проблеми регулювання і перспективи розвитку міжнародних міграційних процесів в ЄС.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс загальнонаукових методів, що забезпечило логіку і системність дослідження. В першому розділі використовуються метод узагальнення при дослідженні природи міграційних процесів; історичний підхід для дослідження історичних етапів зародження та розвитку міграційних процесів, методи аналізу правових та нормативно-законодавчих актів по міграції, аналіз статистичних даних міжнародних організацій. В третьому розділі використовується порівняльний метод для співставлення різних міграційних політик в Європі. Метод побудови сценаріїв використовується для виявлення перспектив розвитку міграційних процесів в країнах ЄС.

Наукова новизна дослідження полягає у вивченні специфіки міграційної політики ЄС на прикладі окремих країн (ФРН, держави Вишеградської групи та Греції) та вироблені пропозиції щодо підвищення ефективності регулювання міжнародних міграційних процесів у ЄС.

Практична значимість роботи зводиться, насамперед до можливості перейняття органами державної влади України, досвіду міграційної політики окремих країн ЄС і регулювання ними міграційних напливів.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Базові засади дослідження міграції як соціального явища викладені у працях закордонних науковців, зокрема, таких, як Г. Беккер, Е. Берджес, М. Гордон, В. Зомбарт, В. Іонцев, М. Кастельс, Г. Лоурі, Р. Макензі, Д. Массей, Дж. Мінцер, Р. Парк, Е. Равенштейн, У. Томас, Т. Парсонс, О. Хандлін. Питанням формування міграційної політики в Європейському Союзі займалися українські та зарубіжні вчені, в тому числі Л. Абзалова, Д. Дворніченко, Б. Густафссон, Є. Клампт, В. Любін, К. Манцеров, С. Орехова, Х. Поттерінг, Д. Фомов, Г. Хамбуроглу, В. Шамраєва та інші.

Обсяг і структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, параграфів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Сутність, функції та різновиди міграційних процесів

Міграція існує стільки, скільки існує людство. Люди завжди мріяли про краще життя і в пошуках його долали величезні відстані і освоювали нові території. В економічному визначенні, мігрант - особа, яка покидає звичне місце проживання для поселення за межами країни походження з метою поліпшення свого рівня життя. Міжнародна міграція населення є особливістю економічного розвитку європейських країн. Її вплив настільки великий, що регулювання здійснюється не тільки на національному рівні, але також на регіональному та міжнародному рівнях. Люди активно залишають свої країни з нерозвиненою економікою в пошуках кращого життя, високого заробітку, переїжджаючи в розвинені держави. Особливу привабливість для іммігрантів представляють країни Євросоюзу. Згідно зі статистикою, кількість мігрантів в Європі в 2016 році перевищила позначку в 1 800 000, і далеко не всі з них залишаються в розвинених країнах на законних правах. Так, роком раніше офіційними претендентами на статус біженця були визнані 1 100 000 чоловік.

Можна виділити фактори, що впливають на потоки економічних мігрантів. За ступенем домінування серед факторів є розмір заробітної плати. Даний фактор є головним при виборі країни переселення. Іншими економічними чинниками є розміщення виробництва по території, співвідношення екстенсивного та інтенсивного типів економічного зростання, відмінності в рівнях економічного розвитку країн, інвестиції, характер праці та ін. є дуже важливими при виборі мігрантом країни-реципієнта. Також на міграційні потоки впливають демографічні чинники. Країни з низькою народжуваністю і високою смертністю також є привабливими для мігрантів, так як їм можуть надати право на в'їзд членів сім'ї для навчання нової професії. В основному мігранти залишають свої рідні країни через безробіття, бідність, економічну стагнацію.

Міграція в політичному розумінні – це зміна політичної реальності держави або регіону під впливом соціальних переміщень населення або його частини за межі адміністративних кордонів на тривалий термін. Політичний аналіз міграційних процесів, на думку Ю. Єфімова, містить у собі розгляд та облік як заходів соціальної (національної) безпеки, так і політичних компонентів цих процесів. Для розвитку політичної науки дуже важливе дослідження соціально-політичних наслідків міграції, тому що Європейський Союз став новим і вагомим економічним і соціально-політичним суб'єктом системи міжнародних відносин у Європі.

Слід брати до уваги той факт, що Європейський Союз є наднаціональним інститутом. У зв'язку з цим правомірно говорити про приклад узгодженої на багатосторонньому рівні політики в галузі регулювання міграційних потоків. ЄС є унікальним прикладом спільноти, яка від економічної інтеграції динамічно рухається до політичної. Наукові дослідження, пов'язані з проблемами міграції населення, почали проводитися ще в XIX ст. Але соціально-політичні аспекти цього явища продовжують залишатися об'єктом наукових та політичних дискусій. Зокрема, проблема адаптації мігрантів у суспільстві, що приймає, яка, особливо в останні десятиліття, набула особливої актуальності та стала охарактеризуватися новими викликами, що створило передумови для перегляду чинних підходів і практик, а також позначила потребу в принципово новій міграційній політиці.

Для цього потрібно дослідити комплекс наукових підходів, які історично супроводжують вивчення проблеми міграції. Що стосується понять «міграція населення», «міграційний рух населення», «рух населення», вони з'явилися наприкінці XIX – початку XX ст. Термін «переселення» в ті часи означав масове переміщення сільського населення до великих міст. Вперше поняття «міграція» введено в науку в кінці XIX століття англійським ученим Е. Равенштейном у роботі «Закони міграції». Автор розглядає міграцію як безперервний процес, обумовлений взаємодією чотирьох основних груп чинників, а саме: чинники, що діють у початковому місці проживання мігранта, на стадії його переміщення, в місці в'їзду, а також чинники особистого характеру [1, с. 284]. Слід зауважити, що для

наведених визначень, у широкому та вузькому значеннях, спільною умовою є зміна місця проживання. Однак ширші підходи до поняття міграції охоплюють будь-які просторові переміщення населення – рух як такий. Наприклад, ця ідея озвучена у праці французького дослідника XX ст. А. Сові: «Стосовно населення термін «міграція» відповідає будь-якому переміщенню досить великої кількості людей, за винятком пересування військових частин». [59, с. 520].

Оскільки, міграція населення є частиною територіальних переміщень, то один із основних критеріїв ідентифікації міграції населення – це перетин адміністративних кордонів території (держави, області, міста та ін.). На цій основі виділяють перш за все зовнішню (міжнародну) і внутрішню міграцію. Зовнішніми (міжнародними) міграціями часто називають міжнародні переселення, тобто виїзд за межі національних територій з метою облаштування чи працевлаштування [2, с. 238]. Водночас, розрізняють чотири основних типи міграції за часовими ознаками: зворотні і незворотні, епізодичні (поїздки на відпочинок, навчання), маятникові (переміщення по відносно стабільних маршрутах в одну сторону, а потім назад), сезонні (як правило на сезонні роботи).

За формами реалізації міграція ділиться на суспільно організовану, що здійснюється за участю державних і громадських організацій та їх організаційно-економічній підтримці, та неорганізовану, що проводиться силами і за кошти безпосередньо самих мігрантів без матеріальної і організаційної підтримки зовні. Стосовно переміщення розрізняють також і змушену міграцію, коли особи змушені залишати місце свого проживання через воєнні дії (події в Криму 2014 року) або ж внаслідок природних чи антропогенних катаклізмів [3, с. 57].

При вивченні міграції населення часто відокремлюють міграцію різних соціальних груп. Найбільший вплив на розвиток суспільства має міграція робочої сил або трудова міграція. Загалом під трудовою міграцією слід розуміти переміщення у просторі, що здійснюються індивідами з метою підвищення рівня життя на основі більш вигідного використання власної робочої сили без зміни

постійного місця проживання. Трудова міграція – це пересування особи з метою тимчасового працевлаштування, що супроводжується перетинанням державного кордону (зовнішня трудова міграція) або меж адміністративно-територіальних одиниць (внутрішня трудова міграція). Тобто обов'язковою умовою трудової міграції є працевлаштування без обов'язкової зміни місця постійного проживання. Міграція ж є більш загальним поняттям, що передбачає переміщення людей з безліччю цілей – пошуку місця проживання, об'єднання родин, туризм, відвідування родичів, навчання тощо) [4, с. 176]. Коли говорять про трудову міграцію, йдеться, перш за все, не про структуру мігрантів, а причини, мотиви, що спонукали людей стати мігрантами.

Міграція і трудова міграція як її напрямок здійснює істотний вплив на суспільний розвиток завдяки реалізації своїх функцій, значними серед яких є прискорююча, селекційна, перерозподільна, соціальна і економічна. Прискорююча функція полягає в забезпеченні певного рівня просторової рухомості і означає як змінність складу мешканців різних регіонів, так і розширення числа місць мешкання окремих громадян. Селективна функція полягає в нерівномірній участі в міграції різних соціально-демографічних груп, що веде до зміни якісного складу населення різних територій. Перерозподільна функція пов'язана зі зміною розміщення продуктивних сил між окремими територіями країни, формуванням відповідного співвідношення між попитом і пропозицією робочої сили. Економічна функція зводиться до з'єднання із засобами виробництва робочої сили та її носія – працездатного населення. Сутність соціальної функції полягає в тому, що шляхом переселення народів прагнуть поліпшити своє життя. Всі функції тісно взаємопов'язані між собою і виявляють себе по-різному в різних видах міграції [5, с. 112].

За ступенем законності виділяється два типи міграції - легальна і нелегальна. Легальні мігранти перетинають кордон і перебувають у країні на законних підставах. Нелегальні мігранти - люди, які незаконно перетинають кордон, а також люди, законно перетинають кордон, але потім стають нелегальними мігрантами

(наприклад, не мають реєстрації в уповноважених державних органах, порушують терміни дії візи, або їх мети візиту і заняття не відповідають заявленим при в'їзді до країни). Стати нелегальним мігрантом людина може декількома способами. Перший - нелегально перетнути кордон. Другий спосіб - приїхати легально, але не зареєструватися або прострочити візу. Третій спосіб - приїхати на навчання, а займатися торгівлею. До оцінки кількості нелегальних мігрантів слід підходити з певною обережністю, оскільки достовірно оцінити їх кількість досить важко. Деякі країни періодично проводять амністію нелегальних мігрантів - це процедура надання легального статусу нелегальному мігранту на певних умовах. Останнім часом також використовується термін «трафік мігрантів» - це насильницька перевезення чи обман і порушення прав в основному жінок і дітей після перевезення (наприклад, відбираються документи, примушують до праці) в іншу країну.

1.2. Історичні особливості міжнародної міграції в Європейському Союзі

Міграції населення здавна були визначальним фактором історії людства. Люди завжди переміщалися – добровільно або примусово. У стародавньому світі міграційні процеси були обумовлені переважно військовими походами, освоєнням нових земель, зміною клімату, нестачею ресурсів. Бурхливі або мирні, міграції завжди подібні до стихійних явищ: незалежно від нашої волі. І при історичному аналізі стародавніх міграцій найголовніше не те, яка кількість цих людей залишилася на їхній природній території, а те, якою мірою вони змінили культуру на території, куди прибули. Відомі великі міграції зі сходу на захід, – тоді народи з Кавказу вплинули і на культуру, і на біологічну спадковість західних націй. Так звані «варвари», що заповнили Римську імперію і породили нові царства і нові культури, що дістали назву «романо-варварських» або «романогерманських». Відбулася європейська міграція на Американський континент, і від східного узбережжя далі й далі до самої Каліфорнії і від Карибських островів і Мексики на південь, аж до самої Вогняної Землі. Зауважимо насильницьку міграцію, наприклад, 9-10 млн. рабів були завезені свого часу європейцями до малонаселеної

Америци. Через работоргівлю населення Африки протягом 1650-1850 р.р. зменшилося на 22%. Згадаємо і перервані міграції, зокрема, просування народів арабського походження на Піренейський півострів. Знані в історії і форми запрограмованої, локальної, а проте не менш впливової міграції населення Європи на схід і на південь (що призвело до утворення так званих постколоніальних націй), при якій мігранти докорінним чином змінили культуру народів. Але свідомо та добровільна міжконтинентальна міграція населення розпочалася лише на початку XIX ст.

З часів Другої світової війни біженці та нелегальні мігранти стали частиною європейської історії. За даними Фассмана та Мунца (1994) під час Другої світової війни між 1945 і 1950 роками, міграція становила близько тридцяти мільйонів у Європі; більше того, зміна світової політики після Другої світової війни почала впливати на міграцію в Європі. Холодна війна 1950 року між США та Радянським Союзом була невід'ємною частиною впливу на міграційне явище в Європі, де політичний та соціальний поділ Європи породив нову хвилю біженців у західній частині Європи. Ще однією причиною міграції в Європі стала нестача робочої сили у західних країнах та північній частині Європи після Другої світової війни, ця економічна можливість притягнула трудових мігрантів до переселення із Середземномор'я та Південної Європи в Західну і Північну. У своєму дослідженні Ціммерман (1995) зазначає, що через брак робочої сили близько п'яти мільйонів людей мігрували до Західної та Північної Європи. Зміни у світовій соціально-економічній та політичній системі після Другої світової війни зіграли імперативну та динамічну роль у структурі припливу міграції та міграційній політиці європейських країн. У той самий період (1950-ті та 1960-ті) деколонізація, що стимулювалась в Африці незалежними рухами, посилила основні свободи людини в політичній та економічній сфері. Це явище деколонізації призвело до мільйона мігрантів у Франції з Алжиру (колишня французька колонія), і та ж тенденція трималась у Великобританії, Бельгії та Нідерландах. [6, с. 112].

В 1970-х роках міграція стала домінуючою у Європі. Ці тенденції були додатково підсилені нафтовою кризою 1973 р., Дастман і Фраттіні (2012) показують, що нафтова криза спричинила значне зменшення рівня безробіття в Західній та Північній Європі. Економічна катастрофа, спричинена Нафтовою кризою 1973 р., Призвела до створення та розширення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС). За ЄЕС Європа сформулювала вільний відкритий ринок товарів, послуг, капіталу та людей по всій Європі. Економічна та політична перебудова в Європі та розпад Радянського Союзу в 1991 р. тільки посилили новий потік мігрантів (шукачів притулку) до Центральної Європи, особливо до Німеччини. На додаток до цього, відбулися етнічні та релігійні війни в балканських державах, таких як Албанія, Косово, Боснія та Герцеговина і Сербія, рухи біженців та шукачів притулку в Південній Європі, особливо в Греції. У своєму дослідженні Фассманн і Мунц (1994) показують, що під час Балканської війни в Західну Європу в 1991-1993 р.р. вїхало сім мільйонів людей.

Події «Арабської весни» в 2011 р. знову сколихнули Європу. До ЄС ринув повномасштабний потік біженців з країн Північної Африки. Євросоюз намагався відповісти на це «стихійне лихо» контрзаходами. Так, наприклад, в червні 2011 р. Європейська Рада санкціонувала зміни функціоналу Агентства з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав ЄС з можливим створенням спеціальних структур прикордонного контролю. Крім того, в 2015 (жовтень) офіційно запрацювала Європейська служба прикордонної і берегової охорони (ЕСПБ) з розгортанням першої місії на болгарсько-турецькому кордоні. [60, с. 1].

Однак вжиті заходи не врятували в 2011 р. Євросоюз від серйозної кризи, коли Італія, не справляючись з мігрантами з Магрибу почала видавати їм тимчасові шенгенські візи, а Франція у відповідь на це закрила кордон з Італією. Посилюючи кризу всередині ЄС і рятуючись від мігрантів, Данія тимчасово вийшла з Шенгенської зони, відновивши контроль на національних кордонах. Над подоланням наслідків кризи Євросоюз працював досить інтенсивно кілька

наступних років. Крім того, була проведена реорганізація системи патрулювання кордонів «Eurosur», запущена 1 грудня 2013 року, сумарний бюджет якої на 2014 - 2020 рр. складе 224 млн. євро. Нові повноваження отримало Фронтекс, завдяки чому процедура прикордонного контролю і координація даних в рамках Євросоюзу повинні бути уніфіковані. У березні 2014 р. депутати Європарламенту проголосували за виділення 3,1 млрд. євро в бюджет на 2014-2020 р.р. Європейського фонду у справах мігрантів, біженців та інтеграції (AMIF). Євросоюз також розробляє проекти, що дозволяють попередити збільшення нелегальної міграції через його межі. Це завдання покладено на місію ЄС з прикордонної допомоги (EUBAM), яка координує роботу прикордонних і митних служб на кордонах Євросоюзу.

Міграційна криза, що почалась 2015 р. вважається найбільшою катастрофою в ЄС з часів Другої світової війни. Тільки за перші 6 місяців 2015 року Німеччина, як найпопулярніша країна прийняла більше біженців, ніж інші країни ЄС, - 450 000 чол. До кінця року їх число зросло до 1 087 478 чол. Більшість мігрантів потрапляли до Європи морськими шляхами. Згідно зі статистикою УВКБ ООН, у 2015 році близько одного мільйона людей скористалися середземноморським маршрутом для в'їзду в Європу. Через Середземне море біженці з Африки та Близького Сходу потрапляють до Європи через три кордони. По-перше, через західну частину Середземного моря мігранти з Північної Африки (особливо з Алжиру та Марокко) та Центральної Африки (Нігерія, Камерун, Судан та Чад) потрапляють до Іспанії та Франції. Але за останні кілька років кількість нерегулярних перетинів кордону зменшилась через суворий контроль прикордонної охорони Іспанії та Франції. [7, с. 188].

Другим маршрутом мігрантів є Середземне море, цим шляхом більшість нелегальних мігрантів із Західної Африки та Північної Африки (особливо Тунісу та Алжиру) в'їжджають до Італії. Арабська весна та громадянська війна в Сирії 2013-2015 рр. призвели до значного збільшення мігрантів у Європі саме цим шляхом. Протягом 2014 та 2015 років шлях до Центрального Середземного моря

зазнав величезного відтоку людей з Еритреї - північноафриканської держави, де проживало лише шість мільйонів людей. З шести мільйонів близько 0,5 мільйона людей з Еритреї мігрували до Європи за останні кілька років, що становить близько 8 відсотків від загальної кількості населення. За даними Комісії ООН, відтік людей з Еритреї стався через порушення прав людини. [63]

Третій і найголовніший прохідний шлях до Європи у Східному Середземномор'ї. Цей маршрут містить морські та сухопутні проходи, морський коридор з Туреччини до Південної Греції та Кіпру, а також сухопутний коридор із півночі Туреччини до Греції. Конфлікт у Сирії, Афганістані та Іраку змусив скористатись цим шляхом близько мільйона мігрантів до Європи. Із заявленої кількості мігрантів лише 3 відсотки користувались сухопутними шляхами, це свідчить про те, що більшість мігрантів, які користуються коридором Східного Середземномор'я, незаконно потрапили до ЄС. Із вищезазначених міграційних шляхів до Європи мігранти більше використовували коридори Східної та Центральної Європи.

Що стосується статистики міграції, то за даними бази даних Міжнародної організації з міграції лише у 2017 році понад 186 тисяч мігрантів прибули до Європи середземноморським шляхом. Із загальної кількості мігрантів близько 92 відсотки досягли Європи через Середземне море, що налічує приблизно 172 тис., тоді як інші 8 відсотків використовували різні сухопутні шляхи. Серед європейських держав Італія прийняла найбільше мігрантів та шукачів притулку, що складає близько 68 відсотків зареєстрованого мігрантського населення (120 тис.); до того ж помітно ця цифра є найнижчою за останні п'ять років. Зниження припливу мігрантів до Італії у 2017 році відбулося завдяки двостороннім домовленостям між Італією та Лівією. Другою за значимістю європейською державою щодо напливу мігрантів є Греція, в якій у 2017 р. 35 тис. мігрантів перетнули Європу. Греція спостерігала 80-відсоткове зменшення кількості прибулих мігрантів порівняно з попереднім роком, який у 2016 р. становив 174 тис. осіб. На відміну від Італії та Греції, прибуття мігрантів до Іспанії зросло вдвічі. У 2017 році в'їхало 28,7 тис.

мігрантів до Іспанії через наземні та морські середземноморські маршрути. Більшість мігрантів до Іспанії прибули з Північної Африки. [64]

Тенденція мігрантів відображає, що протягом останніх років поряд із шукачами притулку цифра нелегальної міграції також зростає. З 2010 по 2015 рік приблизно 100 тис. нелегальних мігрантів перетнули європейські кордони, але після 2015 р. Цифри різко зросли, оскільки лише в 2017 р. під час перетину кордонів було виявлено 141 тис. нелегальних мігрантів. Така сама тенденція спостерігається для шукачів притулку, де в 2017 році по всій Європі надійшло близько 626 тисяч заяв про надання притулку порівняно з 282 тисячами у 2015 році. Італія, Німеччина, Швеція, Іспанія та Франція в переважній більшості отримали більшість заявок, що становить близько 75 відсотків загальної кількості заяв про надання притулку. Така ж тенденція до зайнятості нелегальних мігрантів та шукачів притулку очікується і в майбутньому. Ця нерівність у переселенні та навантаженні ресурсами спричиняє політичний конфлікт між державами ЄС. У 2018 та 2019 роках близько 1 мільйона мігрантів потрапили до Європи через Італію та Грецію, з них не всі подали заявки про подання притулку. До цього моменту багато мігрантів живуть у таборах біженців і досі стежать за процедурою подання заявок, тоді як інші обирають нелегальні канали для в'їзду в Європу.

Незважаючи на закриття кордонів в зв'язку з пандемією, Єврокомісія і країни ЄС «досі відчують труднощі в управлінні міграційними потоками». Європейська спільнота відчуває труднощі з фінансуванням в умовах пандемії, і це є додатковим стимулом для відмови хоча б на час від прийняття біженців. Проте посилення міграційної політики неминуче призведе до соціальної напруженості.

1.3. Нормативно-правові основи регулювання міграції в ЄС

Під час створення Європейського Союзу (ЄС) була запроваджена загальна політика, включаючи міграційне законодавство, яке містить критичне поняття політики, що спричинило напруження серед країн-членів ЄС, яке триває і сьогодні. Після створення ЄС у 1950-х для побудови співпраці для економічного та

енергетичного процвітання, держави-члени почали поступатися деякою автономією для посилення співпраці між країнами ЄС. Щодо питання міграції, інтеграція поглибила стурбованість у майбутньому. Такий підхід змусив деякі держави ЄС співпрацювати та брати участь у міграційній діяльності, яка вважалася б несумісною з їх особливими національними ідеалами. У 1985 р. відбулась найбільша історична форма інтеграції в ЄС, десять країн-членів Європи та деякі країни, що не входять до ЄС, підписали Шенгенську угоду. Відповідно до Шенгенської угоди держави-члени погодились із загальною візовою системою, вільним пересуванням працівників у межах країн Шенгенської зони, взаємним обміном інформацією про безпеку кордонів. Хоча ця угода і забезпечує генезис політики щодо вільного пересування людей через кордони в межах Шенгенської зони, але вона не визначає контури міграційної політики, яка згодом стала суперечливою рисою міграційної політики ЄС та більшою перешкодою на шляху встановлення надійної міграційної політики в Європейському Союзі.

Пересування осіб через Шенген було додатково підтверджено Маастрихтським договором (1992 р.). Після цього договору ЄС почав виходити за межі ідеї економічного, політичного та безпекового співробітництва всередині Європи. Під час цього розширення 12 європейських країн погодились створити валютний союз для міцної економічної та соціальної гармонізації. На додаток до цього вони також сформулювали спільну зовнішню політику та найважливіші рамки європейського (ЄС) громадянства, що ведуть до подальшої політики інтеграції до ЄС. [65, с. 39]. Слідом за Маастрихтським договором «Амстердамський трактат» 1997 року був важливим у формуванні політики щодо мігрантів. Відповідно до Вищої комісії ООН у справах біженців (УВКБ ООН, 2003 р.) Амстердамський договір мав важливе значення, оскільки він будував протоколи та стандартні процедури для іммігрантів та шукачів притулку, захищаючи права людей з країн третього світу. Відповідно до компетенції Амстердамського договору мігрант повинен керуватися правилами ЄС. Амстердамський договір також звернувся до держав-членів щодо посилення та використання надійних протоколів щодо біженців, таких як критерії

прийому притулку, статус захисту та умови проживання та перебування. В цілому Амстердамський договір був першою чіткою та помітною спробою формалізації міграційної політики та процедур в ЄС, що позбавила автономії держав-членів ЄС у певних аспектах імміграції. Протягом двох років дії Договору, Європейська рада заснувала Департамент внутрішніх справ та створила «п'ятирічну програму» з метою забезпечення та імплементації положень Амстердамського договору щодо імміграції. Для забезпечення миру, справедливості та свободи Департамент внутрішніх справ встановив спільну політику щодо притулку та імміграції в ЄС за чотирма основними категоріями: побудувати партнерство та співпрацю з країною походження мігранта, сформувати єдину систему притулку в ЄС, забезпечити чітку політику щодо прав людини щодо іммігрантів та вдосконалити управління прикордонним контролем для регулювання притоку мігрантів. Відповідно до Міжнародної організації з міграції для всебічної імміграційної політики в ЄС, Гаазька програма була запроваджена в 2004 році, яка визначала права людини та права шукачів притулку та іммігрантів.

Останньою значущою подією в законодавстві ЄС, зокрема, щодо міграційної політики ЄС, стала Дублінська конвенція в 1990 р. яка переглянута в 2013 р. Ця конвенція вважається найбільш спірною та горезвісною політикою реагування ЄС на міграційну проблему та має суттєві рамки в міграційній кризі ЄС. Щоб ухилитися від подання декількох клопотань про надання притулку по всій Європі, Дублінська конвенція зазначила, що заяви шукачів притулку повинні розглядатися в країні в'їзду. Цей пункт також був створений для створення простої системи по всій Європі та обмеження вторинного руху шукачів притулку вглиб Європи. І навпаки, ця політика породила серйозну проблему для ЄС, особливо у країнах в'їзду, несучи непропорційне навантаження на Південну Європу, яка вже боролася з величезним притоком іммігрантів та шукачів притулку. Суперечлива міграційна політика Дублінської конвенції спричинила дефіцит ресурсів, гуманітарні проблеми та неадекватність центрів біженців у Південній Європі, зокрема Італії, Греції та Іспанії. Останнім часом ця політика стала настільки некомпетентною та

непрактичною, що лише деякі європейські країни, такі як Німеччина та Фінляндія, перестали виконувати ці правила на національному рівні. І зрештою, Дублінська конвенція стала основною суперечкою між державами-членами ЄС щодо міграційної політики та простору, що викликає занепокоєння щодо майбутнього ЄС.

Значна увага приділяється правовому регулюванню боротьби з нелегальною міграцією в ЄС. Система правових актів Європейського Союзу у сфері протидії нелегальній міграції досить обширна. Звертаючись до проблеми правової протидії нелегальній міграції в ЄС, ми стикаємося з тим, що тільки чотири правові акти мають безпосереднє відношення до даного питання. У той же час, вплив на нелегальну міграцію, її якісні і кількісні показники надають і регулювання міграційних процесів в цілому, і боротьбі з міжнародною організованою злочинністю. Наприклад, жорстке обмеження законних способів в'їзду та працевлаштування мігрантів призводить до збільшення нелегальних мігрантів, що, в свою чергу, ініціює посилення законодавства в сфері протидії нелегальній міграції. Для того, щоб зрозуміти наскільки взаємопов'язані правові акти Європейського Союзу в області міграційних процесів і наскільки вони ефективні в сфері протидії нелегальній міграції, доцільно класифікувати їх за об'єктною ознакою і спрямованості впливу. Здається, подібна класифікація може виглядати наступним чином: акти з регулювання в цілому міграційних процесів, акти щодо протидії нелегальній міграції; акти протидії явищам, супутнім нелегальної міграції.

Правові акти Європейського Союзу з регулювання в цілому міграційних процесів в тій чи іншій мірі зачіпають проблему протидії нелегальній міграції. Однак, частіше ці акти спрямовані на удосконалення та полегшення процесу легальної імміграції з третіх країн до Європейського Союзу, наприклад, введення безвізвого режиму для деяких держав і окремих категорій громадян, встановлення статусу громадян третіх країн, які легально проживають на довгостроковій основі, визначення можливості легальної імміграції для роботи і навчання в державах-

членах, встановлення найбільш сприятливих умов для висококваліфікованих спеціалістів із третіх країн з метою залучення їх до ЄС.

Регламент 539/2001 від 15 березня 2001 року "Про встановлення переліку третіх країн, громадяни яких повинні мати візу і країн, громадяни яких звільняються від віз» регулює умови в'їзду іноземців в ЄС. У Регламенті передбачено загальний перелік країн, громадяни яких зобов'язані мати візу при перетині зовнішніх кордонів держави-члена, а також перелік країн, громадяни яких звільняються від вимог отримання візи для перебування тривалістю максимально до трьох місяців. По суті, цей документ започаткував так звані «чорний» і «білий» списки третіх країн, що дало можливість Європейському Союзу стримувати нелегальну міграцію, але не перешкоджати їй в повній мірі.

А Директива 2009/50 / ЄС від 25 травня 2009 року "Про встановлення умов в'їзду і перебування громадян третіх країн з метою роботи» формулює привабливі умови для легального в'їзду та перебування в країнах ЄС висококваліфікованих спеціалістів із третіх країн. У порівнянні з іншими законними іммігрантами в ЄС для таких фахівців передбачено спрощений порядок реалізації деяких прав: наприклад, право здійснювати «сімейне возз'єднання», право після закінчення п'яти років законного проживання отримати статус «довгострокового резидента ЄС», що дає громадянам третіх країн більш широкі можливості роботи і проживання.

Тут слід зазначити, що такі заходи, як надання найбільш сприятливого міграційного режиму мігрантам, що є висококваліфікованими фахівцями, не змогли значно зменшити нелегальну міграцію, тому що для низькокваліфікованих фахівців міграційний режим залишився колишнім. Кожна держава-член використовує свої критерії оцінюючи кваліфікації, мігранти-фахівці однакового рівня в різних державах і оцінюються не однаково, що є присвоєнням їм різної кваліфікації та, як наслідок, надання їм різного міграційного режиму, що, в свою чергу, знову може привести до нелегальної міграції.

Правові акти, які стосуються цієї категорії, сприяють встановленню сприятливого імміграційного режиму на території Європейського Союзу, що, по суті, має привести до зменшення кількості нелегальних мігрантів, тому що легальна міграція стає легко здійсненою для більшості категорій громадян з третіх країн. Законодавча база Європейського Союзу стосується безпосередньо протидії нелегальній міграції представлена чотирма документами. Це: Директива 2002/90 / ЄС від 28 листопада 2002 р. «Про визначення допомоги незаконному в'їзду, транзиту і перебуванню»; Рамкове рішення від 28 листопада 2002 року "Про посилення кримінально-правових стандартів з метою покарання допомоги незаконному в'їзду, транзиту і перебуванню»; Директива 2008/115 / ЄС від 16 грудня 2008 «Про загальні стандарти та процедури, які підлягають застосуванню в державах-членах до повернення громадян з третіх країн які перебувають незаконно». А також є основи законодавства, відповідно до яких держави-члени до кінця 2004 р повинні були внести поправки в свої кримінальні кодекси та інші внутрішні закони, шляхом введення в них адекватних санкцій за злочинні діяння, що складаються в допомоги незаконного проникнення іноземців на територію держав-членів. Тему нелегальної міграції ЄС розглядає і крізь призму певних заходів, спрямованих на роботодавців, які наймають незадекларованих мігрантів, і через пошук коштів для ефективної політики повернення мігрантів.

Метою Директиви 2008/115 / ЄС від 16 грудня 2008 року є встановлення єдиних для ЄС правил і процедур повернення нелегальних іммігрантів. Даний акт спрямований на вирішення таких основних завдань як: стимулювання добровільного від'їзду нелегальних іммігрантів, встановлення мінімальних стандартів змісту і термінів затримання нелегалів в спеціалізованих центрах, а також умов заборони на повторний в'їзд на територію Євросоюзу. Директива 2009/52 / ЄС від 18 червня 2009 р ввела єдині кримінально-правові, адміністративні та інші заходи відповідальності роботодавців ЄС, які беруть на роботу нелегальних іммігрантів. Мета документа - перешкодити припливу в Європейський Союз нелегальної робочої сили з «третіх країн» (країн, що не входять в ЄС).

Дотримуючись цієї мети Директива зафіксувала, як основний принцип заборони будь-якого працевлаштування нелегальних іммігрантів і передбачила до його порушників (роботодавцям ЄС, в тому числі підрядникам і субпідрядникам) широкий комплекс санкцій і заходів профілактичного (превентивного), відновного і карального характеру. Конвенція Ради Європи «Про заходи щодо протидії торгівлі людьми» була прийнята 16 травня 2005 року (набула чинності в 2008 р) спрямована на попередження та боротьбу з торгівлею людьми, захист основних прав людини жертв торгівлі людьми, а також забезпечення ефективного розслідування та притягнення до відповідальності винних. Дія Конвенції поширюється на жертв як нелегально, так і легально прибулих і знаходяться на території держави, вона застосовується до торгівлі людьми, на транснаціональному і на національному рівні.

Директива 2004/81 / від 29 квітня 2004 року визначає умови видачі посвідки на тимчасове проживання для громадян країн, які не є членами Європейського Союзу, які є жертвами торгівлі людьми, або стали об'єктом дій по сприянню нелегальній імміграції. Метою надання посвідки на тимчасове проживання є спроба залучення громадян країн, які не є членами Європейського Союзу, до співпраці з компетентними органами, а також забезпечення жертвам відповідного захисту. Тут законодавець вводить своєрідне заохочення жертвам торгівлі людьми і нелегальним мігрантам за співпрацю з компетентними органами в якості надання тимчасового дозволу на проживання. Дана міра направлена не тільки на забезпечення належного захисту для жертв, а й на виявлення, протидію та боротьбу з організованою злочинністю. [73, с. 50-69]

Стокгольмська програма, яка була затверджена в грудні 2009 р. («Відкрита та безпечна Європа, що служить своїм громадянам і захищає їх») та продовжувала Тамперську (1999 р.) і Гаазьку (2004 р.) багаторічні програми, завершилася в грудні 2014 р. У березні 2014 р. Єврокомісія оголосила нову заяву із заголовком «Відкрита та безпечна Європа: від теорії до практики», у якій представила свою майбутню програму розв'язання питань, що стосуються внутрішніх справ. Відповідно до

статті 68 ДФЄС «Договору Про діяльність Європейського Союзу», Європейська Рада надалі зафіксувала у своїх висновках, 26 і 27 червня 2014 р., «стратегічні керівні вказівки, що стосуються законодавчого та оперативного планування в межах 85 простору свободи, безпеки й правосуддя» на період 2014 – 2020 р.р. Безсумнівно, уже йдеться не про програму, а про керівні вказівки, які націлені на розповсюдження, застосування та встановлення відповідних юридичних засобів і заходів. Необхідно підкреслити важливість застосовування глобального підходу до процесу міграції з одночасним оптимальним використанням легальної міграції, забезпечуючи захист тих, хто його потребує, борючись з нерегулярною міграцією й ефективно захищаючи кордони. На основі пропозиції, представленій Європейською Комісією (План дій з 10 пунктів), держави-члени зобов'язалися на 23 квітня 2015 р. якнайшвидше вжити заходів задля збереження життів та активної діяльності Євросоюзу в галузі міграції. Через декілька днів, 29 квітня, була схвалена резолюція Європейського Парламенту. Пізніше, 13 травня 2015 р., Єврокомісія опублікувала європейський порядок денний з питань міграції, де сформулювала наміри зробити міграцію центром своїх пріоритетів. Порядок денний пропонує термінові заходи задля подолання кризи в Середземному морі, а також заходи, які в будь-якому разі необхідно вжити протягом найближчих років для кращого керування міграційним процесом. [77, с. 115-120]

Висновок до 1 розділу.

Міжнародні міграції супроводжують людство протягом всієї його історії. Особливість сучасного етапу полягає в тому, що цей процес набув глобального характеру. Транспортні технології кінця XX - початку XXI століть принципово полегшили переміщення людей з однієї точки світу в іншу. Протягом півстоліття - з 1960-х р.р., з початку деколонізації, по теперішній час - склалася міжнародна міграційна система. Сьогодні в Європейському Союзі, механізм правового регулювання міграції заснований на міжнародних документах, установчих договорах, а також правових актах інститутів ЄС, включаючи акт, який має пряму дію в державах-членах Союзу і не вимагає імплементації в національне

законодавство. Система правових актів Європейського Союзу у сфері протидії нелегальній міграції досить велика. Не буде помилковим твердження, що загальні правила та політика призвели до міграційної кризи, яка розпочалась 2015 року. Існують величезні юридичні суперечки між країнами-членами ЄС щодо приїжджих мігрантів, де попередня політика порушує поточний стан іммігрантів. В цілому як міграційна політика, так і управління нелегальними мігрантами стали опорною точкою і, можливо, головним акцентом міграційної кризи в історії Європейського Союзу. В даний час країни-члени ЄС ведуть дискусію щодо ефективного управління зростаючим притоком мігрантів.

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄС

2.1. Міграційна політика країн ЄС на сучасному етапі: проблеми та фактори

Проблеми міжнародної міграції зачіпають практично всі країни. За кількістю мігрантів, за даними ООН, у 2019 році ЄС займав перше місце в світі ~ 82 млн. чол. В даний час населення Африки досягло 1,360 млрд. осіб, і, згідно з американським урядовим агентству USAID, щороку воно збільшується на 24 млн. Якщо ці темпи будуть збережені, то до 2050 року населення Африки подвоїться. Протягом наступних 40 років 97% приросту населення Землі буде сконцентровано переважно в Азії, Африці, Латинській Америці і Карибському басейні. Очікується, що до 2050 року населення Азії збільшиться на 1,5 млрд чоловік, а Індія перевершить за чисельністю Китай. Сьогодні в світі проживає понад 7,5 млрд. людей і тільки 9,8% з них живуть в Європі. Населення Європи відчуває демографічний дисбаланс, і для того, щоб підтримувати високий рівень конкурентоспроможності, ЄС повинен подбати про врегулювання цієї проблеми [14, с. 6].

Існують безліч причин, за якими ЄС не встигне досягти необхідного рівня народжуваності в найближчому майбутньому. Безумовно, потік мігрантів може допомогти Європі впоратися з внутрішнім демографічним дисбалансом. Крім того, мігранти є якісним трудовим ресурсом і сприяють підвищенню продуктивності праці в приймаючих країнах. Центр міграційної політики (Migration Policy Center), основним завданням якого є проведення глобальних досліджень в області міграції для задоволення потреб в сфері управління міграцією на європейському рівні, відзначає, що формування єдиної політики з питань міграції та інтеграції залишиться пріоритетом в загальній політиці ЄС протягом десятиліть. Експерти посиляються на наступні основні причини масової міграції та збільшення потоків біженців: війни, соціально-економічні кризи та переслідування особи, порушення політичної волі та інших прав людини. Ці причини мають глобальний характер,

тому всі регіональні структури і суб'єкти, які борються з міграційною кризою, повинні координувати свої дії з ООН та іншими міжнародними організаціями.

Зростаюча нестабільність на Близькому Сході веде до збільшення числа людей, що намагаються досягти і знайти собі більш спокійне місце проживання. Якраз країни Європейського Союзу мають у своєму розпорядженні всі необхідні умови для захисту прав людини. Щороку тисячі нелегальних іммігрантів, в основному з Центральної Африки і Південної Азії, досягають узбережжя Північної Африки в спробі перебратися в Європу. Найбільш частими країнами, що знаходяться в центрі уваги нелегальних іммігрантів, є Італія, Іспанія, Португалія, Греція і Болгарія. Європейський Союз активізував свої зусилля зі створення ефективної, гуманної і безпечної міграційної політики. Рада ЄС відіграє важливу роль в цих зусиллях, визначаючи стратегічні пріоритети. На основі цих пріоритетів Рада ЄС встановлює певні керівні принципи для дій і передбачає мандати на переговорах з третіми країнами. Крім того, Рада приймає законодавчі акти і викладає конкретні програми. В останні місяці Рада ЄС працювала над прийняттям рішення в декількох сферах. У міграційну політику ЄС входять наступні напрямки: робота з країнами походження і транзиту; зміцнення зовнішніх кордонів ЄС; управління міграційними потоками та обмеження незаконної контрабанди; реформа Спільної європейської системи притулку; надання можливостей для легальної міграції; інтеграція для громадян третіх країн. [15, с. 7].

За словами старшого наукового співробітника Європейського центру Карнегі П'єра Вімона, міграційна проблема, з якою зіткнувся ЄС на початку 2015 року, була несподіваною. Люди, що приїжджали, в основному з африканських країн, порівнювались з хвилею мігрантів із Західної Африки до Іспанії, яка спостерігалася в 2000 році. Це хвиля утворилася в основному із-за економічних причин. У своїй статті «Міграція в Європі: подолання кризи через солідарність» П'єр Вімон зазначає, що біженці в основному є людьми, які рятувалися від громадянської війни на Близькому Сході і у Афганістані, сирійцями та іракцями, які рятувалися від затяжних військових конфліктів і наростаючого насильства». [70, с. 8].

Дослідники з Центру міграційної політики відзначають, що мігранти несуть як надію, так і занепокоєння в контексті серйозних соціальних і суспільних питань, таких як прогрес, соціальне забезпечення, безпеку і права людини. Вважається, що міграція приносить чистий прибуток світовій економіці. За допомогою грошових переказів мігранти підвищують свій життєвий рівень, а їх включення в ряди трудових ресурсів в країнах проживання збільшує продуктивність праці. Хоча іноді виникають побоювання, що мігранти сприяють зниженню багатства в країнах. Більшість європейських лідерів вважають, що світ стає небезпечним. Неконтрольовані і некеровані процеси міграції призводять до безлічі критичних загроз. Наприклад, в Лівії незаконний трафік людей став звичайною справою. Кримінальні структури, які займаються цим, заробляють мільярди. Є підозри, що міжнародні терористичні організації цим користуються. Багато фактів стверджують, що радикальні ісламісти використовують міграційні канали для проникнення бойовиків до приймаючих мігрантів країни. Випадки порушення верховенства закону в громадських місцях з боку біженців викликають загострення відносин серед громадян, що призводить до протестів місцевого населення. Кризові ситуації, викликані неконтрольованою міграцією, також впливають на внутрішньополітичну ситуацію в Європі - число противників мігрантів різко зростає, а авторитет і влада нинішніх урядів падає. Це вміло використовується національно-популістськими рухами в ряді країн ЄС для зміцнення своїх позицій, що загрожує європейській кооперації.

Проблеми міграції пов'язані перш за все з гуманітарними питаннями, які необхідно вирішувати в більш глобальній перспективі. Основні причини масової міграції та збільшення потоків біженців, як і раніше актуальні. Громадянські війни на Близькому Сході не припиняються. У країнах Африки, і деяких країнах Азії, соціально-економічні кризи досі тривають. В результаті посилення авторитаризму на пострадянському просторі почастишали випадки переслідування, супроводжувані порушеннями політичних свобод та іншими правами людини. Тому не слід покладатися на те, що в найближчому майбутньому проблема

міжнародної міграції буде вирішена. Слід підкреслити, що відповідно до Женевської конвенції про статус біженців 1951 року кожен може розраховувати на отримання притулку в цілях захисту від переслідування або загрози війни. Це дає законне право кожному біженцю на міжнародний захист і зобов'язує країни ЄС надавати притулок біженцям і мігрантам. Керуючись Женевською конвенцією, Європейська комісія наполягає на здійсненні плану прийому біженців відповідно до квот. Польща, Чеська Республіка, Словаччина та Угорщина рішуче виступають проти пропозиції ЄС. Вони пропонують формулу «ефективна солідарність», в якій кожна держава ЄС приймає рішення самостійно. Однак багато інших країн ЄС, особливо Італія і Греція, не згодні з цим. Аналіз опублікованих заяв експертів показує, що міграційна політика ЄС, не відповідає сучасним викликам масової міжнародної міграції.

За словами колишнього помічника Управління Верховного комісара ООН Мортена Лісборга, опубліковані в статті від 30 березня 2017 року на датському сайті «Politiken», нинішня система надання притулку є дорогою, несуттєвою і неефективною. Вона просто не пристосована для вирішення майбутніх криз, пов'язаних з біженцями та мігрантами. Він приводить безперечні факти і цифри про невинновдані економічні витрати. Крім того, Лісборг демонструє неефективність нинішньої системи надання притулку в адміністративному і практичному плані. Особливо підкреслюються проблеми біженців, яким було відмовлено в наданні статусу біженця, і вони були змушені повернутися на батьківщину. Мортен Лісборг пропонує ЄС шукати рішення, відповідно до яких країни ЄС, незалежно від міграційного тиску, самі можуть визначити, скільки і яких мігрантів вони можуть прийняти. Для цього потрібне остаточне заперечення нинішньої міграційної парадигми для будь-якого мігранта, що прибуває на територію держав ЄС. Мігранти можуть отримати юридично гарантовані права на проживання до тих пір, поки не буде прийнято рішення по їх справі. Існує необхідність в ухваленні колективних і єдиних рішень. У разі розбіжностей ЄС не може впоратися з міграційної хвилею. [66, с. 1].

Для ефективного подолання міграційної кризи необхідно вжити колективних дій, які посприяють подоланню двох протиріч: переконати всі сторони діяти єдино в цій області, де кожен з них прагнув би самостійно захищати свої інтереси; віра в ЄС, не дивлячись на «політичну моду» скептичного ставлення до всього, що відбувається в Брюсселі. Для країн ЄС, які потребують заповнення нестачі робочої сили і вирішення демографічних дисбалансів в рамках політики «гнучка солідарність», одна з наступних трьох форм участі в політиці загальної міграції або політиці розподілу міграційних ресурсів є підходящою: рівний внесок, що дорівнює отриманню; однаковий внесок, отримання відповідно до потреб; внесок відповідно до можливостей, отримання відповідно до потреб. Державам ЄС, які не бажають приймати мігрантів з-за відсутності вищезазначених демографічних проблем або з інших причин, має бути надано право компенсувати свою відмову відповідними грошовими внесками. П'єр Вімон вважає, що в 2015 році в Європі сталася унікальна міграційна ситуація. Гостра проблема масштабу кризи, вперше в історії ЄС, змусила держави-члени об'єднати зусилля, щоб знайти вихід із ситуації. ЄС зумів зупинити розвиток міграційної кризи, відновити контроль над зовнішніми кордонами і домогтися різкого скорочення потоку міграції. Однак ЄС повинен вирішити цю проблему, розробивши всеосяжну довгострокову міграційну політику. «Європейський порядок денний по міграції», запропонований в квітні 2015 року експертами Європейської комісії, оцінюється як основа універсальної міграційної політики [70]. У ньому були зроблені пропозиції по всіх основних компонентах міграційної політики ЄС: прикордонний контроль, процедури надання притулку, ставлення до законних і нелегальних мігрантів (включаючи повернення додому).

На даній момент ЄС варто сконцентрувати увагу на так званому підході «кругової міграції». Згідно з цим варіантом, мігранти, які мають довгострокові візи можуть вільно їхати на батьківщину і повертатися назад в країни, де вони отримали тимчасове місце проживання. Для цієї міграції характерна і тристороння співпраця, в якій мігранти за фінансової підтримки з боку європейських фондів отримують

підготовку в африканських країнах, а потім повертаються на свою батьківщину. У червні 2016 року Європейська комісія, спільно з Європейською службою зовнішніх дій, випустила нову програму партнерства з третіми країнами, яка схожа на модель угоди ЄС з Туреччиною [16, с. 1].

Великий приплив мігрантів і біженців створює необхідність у встановленні громадського світового порядку і в великому поліцейському контролі, що виходить за рамки повноважень прикордонних органів, які не навчені справлятися з великим потоком мігрантів. У деяких випадках є необхідність користуватись спеціальними поліцейськими підрозділами для здійснення правопорядку, з метою врегулювання конфліктних ситуацій. Серед мігрантів і біженців на території ЄС проживають багато дітей і жінок. Це призводить до необхідності прийняття спеціальних заходів щодо захисту цих вразливих груп з гендерної точки зору, від уникнення насильства і різних злочинів. Необхідно надати їм окрему медичну і психологічну допомогу, захист та притулок. Безлад і бійки між групами мігрантів та біженців з «гарячих точок» призводить до невизначеності щодо їх майбутнього. Такі інциденти в основному викликані розчаруванням з приводу отримання неякісних умов, тривалої реєстрації та надання притулку. Поліцейські часто знаходяться під загрозою. Інша причина зіткнення між мігрантами пов'язана зі змішуванням різних етнічних груп і культур (наприклад, афганські мігранти часто беруть участь в інцидентах у прийомних центрах). [17, с. 18]. Умови прийому, які не відповідають мінімальним життєвим стандартам (наприклад, погана гігієна, відсутність опалення, недостатнє харчування і переповненість) являють собою найбільш часті причини заворушень. Ці фактори посилюють напруженість, нанесення матеріального збитку і серйозної шкоди. Надані матеріальні допомоги привертають увагу контрабандистів, торговців людьми і вербувальників терористів. Оскільки це має серйозні наслідки для громадського порядку, влади повинні проявляти постійну пильність з метою запобігання і припинення злочинної і терористичної радикалізації. Один із зареєстрованих таких випадків є шукач притулку з Тунісу Аніс Амрі, який здійснив терористичний акт в Берліні 19 грудня 2016 року [67, с.

1]. Ситуація в прийомних центрах в поєднанні з проблемами збільшення міграційних потоків може вплинути на сприйняття і ставлення широкої громадськості до мігрантів і біженців.

Проте проблема терактів охоплює не тільки прийомні центри, а і у великих містах Європи. 29 жовтня 2020 року у Франції був оголошений максимальний рівень терористичної загрози. Це сталося після того, як ісламський радикал вбив трьох і поранив кількох людей в Ніцці. Після цього ще кількох людей, які готувалися до нападу, затримали і в інших містах. Лідер Франції Еммануель Макрон, зокрема, заявив, що державам необхідно кардинально змінити шенгенську систему, посиливши контроль на її зовнішніх кордонах. У зв'язку з цим Євросоюз працює над новою стратегією, яка визначить, як ця система буде діяти далі, - її пунктирні лінії країни позначать в грудні. 10 листопада керівники Австрії, Німеччини, Нідерландів, Франції та Євросоюзу по відеозв'язку обговорили європейські заходи по боротьбі з тероризмом. В результаті було вирішено, що 9 грудня Єврокомісія представить нову програму, а потім саміт ЄС розгляне ініціативи Австрії та Франції з цієї проблеми. Президент П'ятої республіки Еммануель Макрон, який взяв на себе роль негласного лідера європейської антитерористичної кампанії, закликав створити Раду внутрішньої безпеки Євросоюзу і реформувати Шенген. Раніше французький президент повідомив про посилення контролю на кордоні республіки. Зокрема, число прикордонників було подвоєно до 4,8 тис.

Сьогодні Шенген - одне з найбільших досягнень Євросоюзу. Однак в останні роки, зіткнувшись з безліччю криз, Шенгенська зона під все більш наростаючим тиском. У відомстві зазначили, що до початку грудня ЄК проведе перший форум по Шенгену, на якому зустрінуться члени Європарламенту, міністри внутрішніх справ та інші представники національних урядів. Тоді і буде заданий напрямок для подальшої реформи шенгенської системи. Нова стратегія буде включати наступні елементи: посилений контроль та управління зовнішніми кордонами; активнішу співпрацю і обмін інформацією між національними владами - особливо між

поліцією; взаємопов'язані системи безпеки на кордонах; збільшена підтримка від агентств ЄС.

Зараз країни намагаються вирішити ситуацію з міграцією на загальноєвропейському рівні - зокрема, у вересні Єврокомісія представила міграційний пакт, який передбачає однакову відповідальність усіх членів ЄС. У країн буде три опції: прийняти на своїй території новоприбулих і отримати за це з бюджету ЄС € 10 тис. на одного розміщеного; спонсорувати відправлення назад тих, кому було відмовлено в притулок; або надавати країнам прийому оперативну підтримку. Однак задоволеними концепцією виявилися далеко не всі. Брюссель намагається ввести примусові квоти на мігрантів: у кожного своя доля. Але деякі країни, особливо Угорщина та Польща, цього зовсім не хочуть. Інші хотіли б приймати якомога менше мігрантів, але не говорять про це відкрито. Більш того, низький рівень співпраці країн походження дуже ускладнює висилку осіб, яким було відмовлено в притулок. Таким чином, система «видихається», і ЄС шукає рішення в новому пакті. Приводом знову заговорити про загальні підходи до міграції та політики безпеки стали теракти, які сталися в жовтні та на початку листопада у Франції та Австрії. Тригером для цих атак були заяви президента Франції Еммануеля Макрона, який встав на захист свободи слова, після того як був обезголовлений шкільний учитель Самюель Паті, демонстрував і обговорював з учнями карикатури сумнозвісного Charlie Hebdo. Його слова викликали обурення в мусульманських країнах і критику з боку лідерів цих держав. Президент Туреччини Реджеп Тайіп Ердоган і зовсім звинуватив свого французького колегу в гоніннях на іслам. За терактами у Франції пішов розстріл мирних громадян у Відні, які в полеміці «свобода слова проти релігійних святинь» не брали участі. Теракти в Європі змусили лідерів ЄС переосмислити свою політику в частині інтеграції релігійних мігрантів в життя світської держави. Про її провал свідчить опитування Французького інституту громадської думки від 5 листопада: за його даними, у Франції - 57% мусульман молодше 25 років ставлять закони шариату вище державних законів - а це на 10% більше, ніж в 2016 році. Австрія і Франція

(постраждали країни) і Німеччина (голова в ЄС до кінця 2020 року) розробили спільну декларацію. У документі є ряд рекомендацій, як національні уряди могли б взаємодіяти з мігрантами. [68, с. 3]

За даними ЗМІ, заходи пропонуються наступні: мігранти повинні вивчати мову тієї держави, куди вони приїхали, і спонукати дітей інтегруватися в життя прибувшої країни; Брюсселю треба фінансувати релігійну освіту всередині мусульманських громад, а державам - перестати підтримувати організації, які публікують «матеріали, ворожої інтеграції». Декларація також закликає ЄК і країни-члени систематично запобігати радикалізації аж до регулювання незаконного контенту в Інтернеті і збору даних при розслідуванні справ, пов'язаних з тероризмом. Таким чином, Відень, Берлін і Париж наполягають не тільки на те, щоб активніше інтегрувати мігрантів, а й на те, щоб регулювати цей процес на законодавчому рівні. Примітно, що ще до цієї ініціативи окремі європейські країни почали міняти свій підхід до приїжджих. Так, 5 листопада стало відомо, що уряд Швеції ініціював законопроект, згідно з яким вивчення шведська мова буде обов'язковою, якщо мігранти хочуть отримувати від держави грошову допомогу. На думку уряду, цей крок поліпшить передумови для інтеграції і виходу на ринок праці - особливо у жінок, чий мовний рівень статистично нижче, ніж у чоловіків. При цьому саме Швеція, а разом з нею Люксембург і Нідерланди, критикують австро-німецько-французьку ініціативу. За їхньою оцінкою, розглядати міграцію і релігію через призму безпеки не можна. В Європі бояться, що таке регулювання виросте в те, у чому Еммануеля Макрона звинувачував Реджеп Ердоган, а саме в гонінні на мусульман.

2.2. Інститути забезпечення реалізації міграційної політики в ЄС

Міграційну політику ЄС сьогодні здійснюють такі політичні наднаціональні інститути як Європейська Рада; Європейська комісія, яка розробляє законодавчі пропозиції; Рада Європейського Союзу, до якої входять міністри внутрішніх справ країн (Рада Міністрів); Європейський парламент, який наділений повноваженнями приймати рішення щодо політики у справах біженців. Також особливу роль у

врегулюванні міграційної кризи в сучасних умовах відігравали неурядові організації.

Проте сьогодні однією з ключових проблем залишається питання узгодженості між діяльністю різних політичних інститутів ЄС та налагодження постійних комунікацій та консультацій у міграційній сфері між неурядовими організаціями та урядами країн Євросоюзу [72]. Сьогодні Європейська рада активно працює над підготовкою нових рішень, які дозволять посилити захист зовнішніх кордонів ЄС. Зокрема, особливий наголос робиться на співпраці з Туреччиною у питанні розробки спільного плану дій щодо призупинення потоків біженців з території цієї країни. Також у питанні посилення захисту зовнішніх кордонів ЄС, Європейська рада працює над поступовим встановленням інтегрованої системи управління і контролю над цими кордонами. Це передбачає розширення мандата агентства ЄС з контролю за зовнішніми кордонами, включаючи діяльність груп швидкого реагування за умов порушення кордону. Особливий наголос робиться на узгодженні механізму забезпечення повернення нелегальних мігрантів до країн свого походження, а також створення та облаштування місць прийому біженців, здійснення їх ідентифікації та реєстрації.

У реалізації цих завдань важливу роль відіграє діяльність Європейської ради. Зокрема, завдяки низці рішень, ухвалених Європейською радою в Тампері (1999 р.), Фейре (2000 р.), планам дій, прийнятим у Брюсселі (2002 р.), Севільї (2002 р.) та Гаазькій (2005 р.) та Стокгольмській (2009 р.) програмах, були визначені стратегічні та майбутні напрями діяльності й інших інститутів ЄС. Наприклад, за результатами саміту Європейської ради у 1999 р. у м. Тампері (Фінляндія) був визначений новий підхід до імміграційної політики ЄС. Йдеться про співробітництво ЄС із третіми країнами з одночасним виокремленням зовнішнього аспекту внутрішньої безпеки організації. Ухвалений у м. Тампері програмний документ (Розділ IV) включав у собі окремі положення, пов'язані з реадмісією осіб. Європейська Рада згідно з документом заохочувала співробітництво між третіми країнами та ЄС щодо повернення осіб, які нелегально перетнули територію однієї з держав – членів ЄС на територію їх походження. Повноваженнями щодо

укладення угод про реадмісію між ЄС та третіми країнами наділена Рада ЄС. При цьому угоди про реадмісію могли бути укладені двома основними способами: а) як окремі угоди про реадмісію між ЄС та третіми країнами або б) шляхом встановлення певних положень щодо регулювання питань, пов'язаних із реадмісією, в інших угодах, укладених між ЄС та третіми країнами [18, с. 207].

Надалі подальший розвиток положень імміграційної політики Євросоюзу знайшов своє нормативне закріплення на саміті Європейської Ради, який відбувся 21–22 червня 2002 р. у м. Севілья (Іспанія). У документі передбачалася ціла низка практичних заходів для подолання нелегальної імміграції, серед яких щорічний перегляд переліку осіб із третіх країн, отримання візи для яких не є необхідним; запровадження єдиної візової системи бази даних; сприяння укладенню угод про реадмісію із третіми країнами тощо (п. 30 Розділу 3). Своєю чергою у Гаазькій (2005 р.) та Стокгольмській (2009 р.) програмах було запроваджено цілісний та комплексний підхід до проблем імміграції. Так, було виокремлено основні сфери співпраці держав – членів ЄС, а саме: політика ЄС у питаннях надання притулку, міграції та кордонів держав-членів ЄС; політика інтеграції громадян третіх країн на територію Європейського Союзу; політика надання притулку та міграції в межах зовнішнього виміру ЄС шляхом укладення угод про реадмісію; політика управління міграційними потоками, яка передбачає перевірку на кордонах держав – членів ЄС та боротьбу з нелегальною міграцією, тощо.

Окрім документів, ухвалених Європейською Радою у сфері імміграційної політики, Комісія ЄС, до повноважень якої насамперед належить підготовка пропозицій щодо законодавства ЄС та розвитку співробітництва між державами-членами та керівними органами Євросоюзу, також активно долучилася до процесу становлення та подальшого розвитку міграційної політики ЄС. Зокрема, Комісією ЄС було розроблено низку пропозицій щодо: інтегрування міграційних питань у відносини ЄС з третіми країнами від 3 грудня 2002 р.; циклічної імміграції та мобільного партнерства між ЄС та третіми країнами від 16 травня 2007 р.; застосування глобального підходу до міграції до Східних та Південно-Східних регіонів, які межують з ЄС від 16 травня 2007 р.; глобального підходу до міграції:

до спільної європейської міграційної політики від 27 грудня 2006 р., тематичної програми співробітництва з третіми країнами у сфері імміграції та притулку від 23 листопада 2006 р. Спільним для цих документів є наголос на важливості інтеграції міграційних аспектів у зовнішню політику ЄС. [18, с. 209]. Пізніше, а саме 13 травня 2015 р., Комісія ЄС оприлюднила документ під назвою «Європейський порядок денний з міграції», де визначалися необхідні заходи як для припинення неконтрольовано припливу мігрантів та трагедій на морі, так і покращення всієї системи управління міграційними процесами. У найближчій перспективі передбачалося активізувати операції на морі; ухвалити загальноєвропейську схему переселень біженців; розбудувати мережу пунктів прийому біженців, передовсім у Греції та Італії. План на більш тривалу перспективу мав бути розбудований за чотирма напрямками: зменшення мотивів до нерегульованої міграції; удосконалення управління кордоном; формування чіткої спільної політики ЄС щодо притулку; нова політика щодо легальної міграції з метою збереження привабливості Європи для економічних мігрантів та максимізація переваг від міграції для країн-членів.

У 2015 р. прийнято План дій проти контрабанди людьми, розрахований до 2020 р. [19, с. 12-15], де було сформульовано чотири пріоритети в імміграційній сфері: посилення поліцейської та правової протидії; удосконалення системи збору та обміну інформацією; попередження контрабанди людьми і допомога мігрантам, які опинилися у скрутному становищі; посилення співпраці з третіми країнами. Керуючись Планом дій проти контрабанди, Європол у 2016 р. створив Європейський центр проти незаконного переправлення мігрантів (European Migrant Smuggling Centre) з метою координувати зусилля правоохоронних відомств країн-членів ЄС та сприяти спільним розслідуванням. Спільні зусилля спрямовані на руйнування бізнесу контрабандистів, виявлення, затримання та ліквідацію їхніх плавзасобів, а також навчання лівійських прикордонників та моряків, оскільки саме від берегів Лівії починається найбільш небезпечний маршрут переправлення нелегалів до Європи.

Однією з останніх ініціатив Комісії ЄС є Пропозиція щодо концепції про створення контрольованих центрів ЄС для мігрантів, а також запровадження короткострокових заходів для покращення процесу обробки заяв від біженців, які прибули на територію ЄС від 24 липня 2018 р. [20, с. 472]. У документі передбачено створення у майбутньому регіональних механізмів щодо прийому мігрантів з третіми країнами. Завдання регіональних механізмів полягають у гарантуванні швидкого та безпечного сходження на берег з обох боків Середземномор'я врятованих людей відповідно до норм та принципів міжнародного права, включаючи дотримання принципу невисилання. Такі регіональні механізми разом із контрольованими центрами в ЄС будуть спрямовані на забезпечення спільної регіональної відповідальності, беручи до уваги масштабні виклики та проблеми міграції. Основна мета створення «контрольованих центрів» в ЄС полягає у поліпшенні процесу розмежування осіб, які потребують міжнародного захисту, та нелегальних мігрантів, які не мають права залишатися в ЄС, одночасно прискорюючи їх повернення. Також передбачається, що центри будуть керуватися приймаючою державою – членом ЄС за умови повної підтримки з боку агентств ЄС та можуть мати тимчасовий або спеціальний характер залежно від місця розташування. Євросоюз, зокрема, пропонує повну фінансову підтримку добровільних дій держав – членів ЄС для покриття інфраструктурних та операційних витрат; а також фінансову підтримку державам-членам, що приймають переміщених мігрантів (6000 євро на особу).

Окрім Європейської ради та Комісії ЄС, на наш погляд, слід також відзначити цілу низку ухвалених правових актів в імміграційній сфері іншим інститутом ЄС, а саме Радою ЄС. Серед них ключову роль у питаннях, пов'язаних із легальною міграцією, відіграють: Директива 2009/50/ЄС про умови в'їзду та проживання громадян третіх країн для цілей висококваліфікованої роботи, Директива 2003/86/ЄС про право на возз'єднання сім'ї, Директива 2003/109/ЄС зі змінами, внесеними Директивою 2011/51/ЄС, що регулює статус громадян третіх країн, які проживають у ЄС на довготривалій основі, Регламент № 1030/2002 та Регламент №

380/2008, які встановлюють однаковий формат дозволу на проживання для громадян третіх країн та єдину форму дозволу на проживання.

Що стосується проблем нелегальної міграції, то серед ухвалених документів Радою ЄС слід назвати такі: Директива 2002/90/ЄС про встановлення визначення для допомоги незаконному в'їзду, транзиту і перебуванню, Рамкове рішення 2002/946/ПВС про підвищення стандартів кримінальної відповідальності з метою покарання за допомогу у незаконному в'їзді, транзиті і перебуванні, Рішення 2004/573/ЄС щодо організації спільних рейсів для виселення з території двох або більше держав – членів ЄС громадян третіх держав, щодо яких винесені рішення стосовно виселення, Регламент № 2007/2004 ЄС про створення Європейського агентства управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах та інші. Однак більшість правових актів та заходів в імміграційній сфері на рівні ЄС ухвалена за допомогою звичайної законодавчої процедури Європейським парламентом та Радою ЄС. Ця процедура передбачена ст. 77 п.2 ДФЄС. Керуючись нею, було ухвалено, зокрема, Директиву 2011/98/ЄС про єдину процедуру подачі заявки на отримання єдиного дозволу для громадян третіх країн з метою проживання та праці на території держави-члена, Директиву 2014/36/ЄС про умови в'їзду і перебування на території ЄС громадян третіх країн з метою працевлаштування на сезонній основі, Директиву 2014/66/ЄС про умови в'їзду і постійного проживання громадян третіх країн на території Європейського Союзу в рамках внутрішньокорпоративного трансферу, Директиву 2008/115/ЄС про спільні стандарти та процедури в державах – членах ЄС, які стосуються повернення незаконно перебуваючих на їх території громадян третіх країн, Директиву 2009/52/ЄС про встановлення мінімальних стандартів щодо санкцій і заходів до роботодавців нелегальних громадян третіх країн,

У 2016 році Єврокомісія запропонувала створити на основі бази даних відбитків пальців Eurodac (для виявлення шукачів політичного притулку і нелегалів) базу даних біженців і мігрантів до ЄС. Аналітик "Центру європейської реформи" Рауль Уберекен порекомендував інтегрувати масиви інформації Prüm (бази даних ДНК,

відбитків пальців, зареєстрованих номерів транспортних засобів окремих країн - членів ЄС), реєстру пасажирів національних авіаліній, митні бази даних і доповнити методами фінансових розслідувань. Він пропонує посилити органи ЄС аналітичними відділами для своєчасного збору та обміну інформацією, регулярної публікації доповідей з оцінкою загроз безпеці у сфері своєї компетенції, як роблять поліцейська служба ЄС (Європол) й агентство Європейського Союзу з безпеки зовнішніх кордонів ("Фронтекс"). ЄС повинен проводити розвідувальну діяльність для запобігання кризам в інших регіонах, які можуть спричинити приплив біженців до європейських кордонів.

До 2023 року Єврокомісія планує об'єднати всі бази даних з міграції та управління кордонів, що дозволить співробітникам "Фронтекс" своєчасно отримувати інформацію про людей, наземні транспортні засоби, судна, які перебувають в ЄС. Інтеграція баз даних дозволить оперативно відрізняти іноземців, яким надали політичний притулок, від аферистів і дармоїдів, які нелегально приїхали до європейських країн і подали заявку на політичний притулок, щоб уникнути депортації та отримувати допомогу. Зникне необхідність у проставленні штампів у паспортах і процедурі реєстрації для громадян третіх країн після впровадження електронної системи ідентифікації людей, які прибувають і виїжджають. Уберекен виступає за створення загальноєвропейської системи політичного притулку, що спеціалізується виключно на розв'язанні проблем у сфері міграції. Він допускає використання безпілотників для спостереження за місцями, де є можливим незаконний перетин кордону, систем розпізнавання осіб на пропускних пунктах, але для цього необхідна співпраця різних органів ЄС, зокрема й відділу оборонної промисловості і космосу Єврокомісії, з науково-дослідними центрами, бізнесом, розширення мандата і збільшення фінансування Європолу і Фронтекс. Експерт пропонує залучити до обміну інформацією треті країни, зокрема Україну, Туреччину, Лівію, Марокко.

Аналітик Марі де Сомер із Центру європейської політики та її колеги Фонда Текін і Вітторія Мейсснер з Інституту європейської політики вважають за доцільне заснувати "Раду Шенгену" для координації дій та обміну інформацією між країнами-учасниками, внести правки до Шенгенського кодексу і встановити чіткі правила і тимчасові рамки щодо відновлення контролю на кордонах. На їхню думку, Єврокомісії слід вимагати від країн-членів надавати докладне обґрунтування подібного рішення. Схожих поглядів дотримується президент Франції Еммануель Макрон, який запропонував створити Європейську раду внутрішньої безпеки за участю Великої Британії, який доповнить Фронтекс та Європейський офіс з питань надання притулку. [66].

Крім того, Єврокомісія планує у 2021 році створити нову програму залучення до ЄС висококваліфікованих і талановитих фахівців із третіх країн. Учасникам програми планують надати довгостроковий статус резидента з правом переміщатися і працювати в різних країнах ЄС. Одноразовий дозвіл на роботу в ЄС планують надавати іноземним працівникам нижчих кваліфікацій. Метою цієї програми є заповнення дефіциту робочої сили в ключових секторах економіки ЄС і підвищення мобільності іноземних працівників всередині Співтовариства.

Європарламент і Європейська Рада обговорюють можливість узгодження міграційної схеми "Блакитна карта" для залучення на роботу в ЄС висококваліфікованих працівників із третіх країн. Нова схема спростить переміщення і влаштування на роботу іноземців у різних країнах. ЄС планує створити "Партнерства талантів" (спеціальні спільноти, які дозволять звести працівників, роботодавців, соціальних партнерів), а також "Резерв талантів" (загальноєвропейська платформа міжнародного рекрутингу, яка дозволить працівникам із третіх країн висловити свою зацікавленість у міграції).

2.3. Інститути ЄС з протидії нелегальній міграції

Удосконалення охорони зовнішніх кордонів Євросоюзу завжди розглядалося як один з методів протидії нелегальній імміграції. У червні 2005 року в Варшаві було

засноване Європейське агентство з охорони зовнішніх кордонів країн-членів ЄС - FRONTEX. Це агентство є відповідальним за координацію діяльності національних прикордонних служб та забезпечує надійність кордонів країн - ЄС з іншими країнами. Держави, розташовані по периметру зовнішнього кордону ЄС, також покладають великі надії на Агентство, і, як виявляється, дуже великі. Матеріальні можливості і повноваження його обмежені, головну роль в забезпеченні прикордонної безпеки продовжують грати національні прикордонні служби. Завданнями ФРОНТЕКС, згідно «установчого» регламенту (ЄС) № 2007/2004 є наступні:

- координація оперативних дій держав-членів з охорони зовнішніх кордонів;
- розвиток загальної інтегрованої моделі оцінки ризиків та підготовка аналізу специфічних ризиків;
- надання допомоги державам-членам у навчанні персоналу національних прикордонних служб за допомогою організації занять на наднаціональному рівні для інструкторів та проведення семінарів;
- надання допомоги державам-членам в організації ними спільних операцій по депортації нелегальних іммігрантів;
- складання каталогу успішних заходів держав-членів щодо висилки нелегальних іммігрантів.

Frontex розпочав свою діяльність як агентство з невеликим штатом персоналу та обмеженим бюджетом. Протягом свого першого року роботи Frontex налічував лише 70 співробітників і бюджет близько 6 млн. євро. Як кількість персоналу, так і бюджет постійно зростали в наступні роки, навіть після закінчення «кризи мігрантів». З усіх перерахованих функцій ФРОНТЕКС, пріоритетною вважається аналіз ризиків на окремих ділянках кордону ЄС. У структурі Агентства для цих цілей створено спеціальний підрозділ, який стежить за ситуацією на кордонах в цілому, визначаючи чисельність іммігрантів, шляхи трафіку та інші показники.

Аналітичні дані надходить до Комісії, Ради і Парламенту, орієнтуються на них при розробці своїх документів. ФРОНТЕКС визначає ступінь серйозності становища на кордонах - чи є необхідність почати спільну операцію, а також, які технічні засоби слід використовувати. Аналітичний підрозділ бере участь в підготовці операції, а потім систематизує дані про результати, готує повний звіт, який надходить в розпорядження держав ЄС. В роботі Агентства беруть участь країни Шенгенської зони, кожна з них має представника. ФРОНТЕКС фінансується Комісією та державами ЄС.

Про значення, яке ЄС надає своєму новому Агентству, свідчать показники щорічного збільшення його фінансування з бюджету ЄС. Більше половини загального бюджету витрачається на операції на морських кордонах. У 2007 році ФРОНТЕКС провів 22 операції, в ході яких були затримані 19 225 нелегалів (11 тис. 476 на морських кордонах, 4 тис. 225 - на сухопутних і 3 тис. 297 - в аеропортах). Найбільші, проводились в 2008 році - «Наутілус» у берегів Сицилії і «Гера» у Канарських островів. Однак список можна продовжити за рахунок інших операцій: «Інду» (Гібралтарська протока), «Посейдон» (Егейське море), «Мінерва» (порти Андалузії), «Гермес» (Сардинія і Балеарські о-ва), «Зевс» (порти Німеччини), «ФІФА» (Чемпіонат світу з футболу в Німеччині в 2006 р), «Гордий» (в Румунії, Словаччині та Угорщині), «Урс» (в Румунії, Словаччині, Угорщині та Польщі).

У 2008 р Агентство захищало кордони Австрії і Швейцарії під час чемпіонату «Євро-2008». Як приклад можна розглянути операцію «Гордий» на молдавському кордоні. Громадяни Молдови складали переважну більшість нелегальних іммігрантів, яких вдавалося затримати на східних кордонах ЄС. У квітні 2007 року ФРОНТЕКС почав спільну операцію з бюджетом 200 тис. євро на території Румунії, Угорщини та Словаччини, в якій також брали участь експерти з 12 держав-членів ЄС. Протягом місяця ретельно перевірялися паспорти громадян Молдови на кордоні, де чергували також і експерти, які вивчали фальшиві документи і з'ясовували, звідки нелегали прибули до кордону. В результаті було виявлено 109

випадків нелегального перетину кордону, що стосувався спроб легального проникнення в ЄС з фальшивими документами. [21, с. 22].

Морські ж операції проводяться в більш серйозних масштабах і вимагають великих витрат. Так, бюджети найбільших операцій «Гера» і «Наутілус», які тривали в кілька етапів з 2006 по 2008 роки, становили від 3,5 до 8 млн. євро щорічно. В ході операцій в 2006-2007 роках понад 50 тис. осіб були затримані на кордонах, більше 2 тис. фальшивих документів вилучено та 58 перевізників заарештовано. Експерти з Франції, Португалії, Іспанії та Німеччини, які приїхали на Канарські о-ви і Лампедузу, в процесі бесіди (інтерв'ю) з затриманими іммігрантами намагалися встановити особу нелегалів, які скористалися підробленими документами, і країну, звідки вони припливли. Операція «Наутілус-2008» вартістю в 8 млн. євро проводилася при координації Євросоюзу з травня по жовтень 2008 році силами Мальти, Італії, Франції, Німеччини та Греції. У цей період було затримані десятки тисяч нелегалів, заарештовано понад п'ятисот перевізників. Якщо співвіднести ці дані зі статистикою щорічного проникнення в ЄС нелегальних іммігрантів (350-500 тис. осіб), стає зрозуміло, в якому важкому становищі перебувають країни, які охороняють південні кордони ЄС. Крім того, затримка в ході однієї операції приблизно 10% нелегалів, які прибувають в ЄС, свідчить про результативність спільних операцій, хоча діяльність ФРОНТЕКС неодноразово піддавалася критиці за невиправдано завищені витрати на проведення операцій.

У серпні 2007 року повноваження ФРОНТЕКС були посилені в результаті створення спеціальних загонів швидкого реагування RABIT для надання підтримки державам-членам ЄС у обставинах, що вимагають посиленої технічної та оперативної допомоги на зовнішніх кордонах. «Стратегічний резерв» RABIT включає 300-500 спеціально навчених прикордонників і експертів з держав ЄС, яких ФРОНТЕКС може мобілізувати, коли одна або дві держави опиняться в непередбачуваній і складній ситуації внаслідок значного напливу нелегальних іммігрантів. Це вкрай важливе нововведення, що дає основу для створення

інтегрованих загонів для охорони зовнішнього кордону Євросоюзу – Європейської прикордонної служби. Дана ідея обговорювалася і була відкинута державами ЄС кілька років тому. Функціонування загонів RABIT дає підставу Комісії повернутися до її розробки. Поки за існуючим законодавством, члени команди мають право брати участь в спільних операціях держав ЄС і носити зброю, але лише для самозахисту. У всіх інших випадках можливості застосування зброї загonom вирішується командуванням національних прикордонних служб і регулюється законодавством держав-членів. Питання про самостійну мобілізації RABIT в екстрених випадках поки розглядається лише гіпотетично, оскільки офіційних запитів про подібні дії з боку держав-членів до сих пір не надходило. Щоб уявити собі, в яких випадках може знадобитися послати команду на якусь ділянку кордону, лідери ФРОНТЕКС зазвичай згадують про штурм іммігрантами іспанських анклавів Сеута і Мелілья в Марокко в вересні 2005 року, коли на допомогу були покликані іспанські війська. [84].

Відповідно до ст. 7 установчого регламенту ФРОНТЕКС створило Центральний реєстр технічних засобів (CRATE) для прикордонного контролю і спостереження, що належать державам-членам ЄС, які вони готові надати на добровільній основі і на прохання іншої держави ЄС. База даних CRATE містять дані про більш ніж сто суден, 20 літаків і 25 вертольотів, а також про декілька сотень одиниць обладнання прикордонного контролю, такого як мобільні радарні установки, транспортні засоби, термо-камери і мобільні детектори. Поки що для спільних операцій техніка використовувалася обмежено: в рамках операції «Посейдон-2007» (Британські датчики серцебиття) і операції «Гермес-2007» (французькі літаки «Фалькон»). 3 липня 2007 року держави-члени ЄС мають доступ до централізованих реєстрів технічних засобів. Техніка, яка перебуває на озброєнні у ФРОНТЕКС служить каменем спотикання Агентства та держав-членів. В принципі, бюджет і законодавство дозволяють Агентству мати на озброєнні власну техніку, однак, в кількості, явно не достатній для проведення спільних операцій.

Тому в будь-якому випадку Фронтекс доводиться покладатися на ресурси держав ЄС, які не завжди горять бажанням їх надати. Ось як виглядало технічне оснащення операції «Наутілус-2008»: Мальта виділила три судна і два літаки на весь період операції; Греція - одне судно на тиждень; Іспанія також одне судно на десять днів; Німеччина - два вертольоти на три тижні; Італія і Франція - по одному літаку на тиждень. При цьому, в реєстрі зареєстровано 32 італійських судна. Виходить, що операція була обмежена в коштах, що не порівнюється з масштабами напливу нелегальних іммігрантів. Оцінюючи підсумки операції «Наутілус», директор ФРОНТЕКС заявив, що ситуація в Середземномор'ї тривожна. Патрулювання морських кордонів уздовж узбережжя Сицилії, Мальти та Лівії не змогло зупинити зростання числа мігрантів, які прагнуть по морю досягти Італії, Греції та Мальти. З травня до вересня 2008 року 12 641 іммігрантів прибули на італійський острів Лампедузу і 2 192 висадилися на Мальті. В цілому в першій половині 2008 року потік нелегалів на Лампедузу збільшився на 190% в порівнянні з 2007 роком. Мальта в 2007 році зареєструвала зростання імміграції на 32%. Відзначається неймовірна спритність кримінальних угруповань: перевізники нелегалів затоплюють човни для того, щоб потопаючих рятували патрулі і доставляли до країн призначення.

Дещо інший приклад являє собою співпраця Польщі з ФРОНТЕКС. Польща дуже задоволена тією обставиною, що штаб-квартира Агенства знаходиться у Варшаві. Польська національна прикордонна служба виграє від участі в освітніх програмах, використанні аналітичної інформації, допомоги ЄС в патрулюванні зовнішніх кордонів. При підтримці ФРОНТЕКС проводилося патрулювання україно - польсько - білоруського кордону, під час якого були затримані перевізники і нелегали, вилучені фальшиві документи, а також справжні, які належали зовсім іншим людям, а не тим, хто намагався перейти з ними кордон. Участь у спільній операції допомогла польським прикордонникам впоратися з охороною ділянки кордону, що має важливе значення і для інших держав-членів: саме тут пролягає один з найбільших шляхів нелегальної імміграції. Виходить, що

держави-члени оцінюють діяльність ФРОНТЕКС вкрай суб'єктивно, покладаючи на Агентство занадто великі надії, які з об'єктивних причин залишаються виправданими. Позитивно оцінюють діяльність Агентства ті країни, яким не доводиться стримувати величезний наплив нелегалів. Тим часом, вкрай негативну роль у провалі спроб ЄС протистояти припливу нелегалів на південних морських кордонах відіграє відмова уряду Лівії від співробітництва: за відсутності відповідних угод нелегальні іммігранти, перехоплені ФРОНТЕКС, не можуть бути репатрійовані, Лівія не приймає їх назад.

Європейська міграційний криза, що вибухнула в 2015 році, висунула на перший план необхідність підвищення безпеки на зовнішніх кордонах ЄС, що підштовхнуло Єврокомісію виступити з низкою ініціатив щодо вдосконалення спільної міграційної політики держав-членів, які були викладені в Європейському порядку денному з міграції. Документ містить перелік заходів на короткострокову та довгострокову перспективу, які, на думку Комісії повинні підвищити ефективність протидії торгівлі людьми і знизити приплив нелегалів в європейські країни. Серед короткострокових пріоритетів вказується на необхідності активізації пошуково-рятувальних робіт в Середземному морі з метою запобігання жертв серед біженців, справедливий розподіл тягаря по прийняттю іммігрантів серед держав-членів ЄС і активізацію співпраці з країнами, що не входять в організацію, в тому числі з африканськими державами.

На довгострокову перспективу Комісія запропонувала прийняття кроків щодо зниження стимулів для нелегальної імміграції, налагодженню механізму по поверненню нелегальних мігрантів в державу громадянства, підвищенню рівня безпеки кордонів і впровадженню ефективного управління всіма зовнішніми кордонами ЄС, вдосконалення політики Союзу в області міграції в цілому, і в сфері надання притулку зокрема. З прийняттям нового регламенту Фронтекс отримав іншу назву - Європейська прикордонна і берегова охорона ЄС. У документі підкреслюється важливість саме інтегрованого управління зовнішніми кордонами Союзу. В Преамбулі відзначається, що необхідно ефективно контролювати перетин

зовнішніх кордонів, вирішувати міграційні проблеми і потенційні майбутні загрози на зовнішніх кордонах, забезпечувати високий рівень внутрішньої безпеки в Союзі, захищати функціонування Шенгенської зони і поважати всеосяжний принцип солідарності. У світлі цього необхідно зміцнити управління зовнішніми кордонами, спираючись на роботу Фронтекс і далі перетворюючи її в Агентство із загальною відповідальністю за управління зовнішніми кордонами. Таким чином, мандат Фронтекс був укріплений і розширений, основні завдання Агентства зосереджені на створенні технічної та оперативної стратегії для здійснення комплексного управління кордонами на рівні Союзу; нагляду за ефективним функціонуванням прикордонного контролю на зовнішніх кордонах, наданні розширеної технічної та оперативної допомоги державам-членам шляхом спільних операцій і швидкого втручання на кордоні, забезпечення виконання практичних заходів в ситуаціях, що вимагають невідкладних дій на зовнішніх межах, наданні технічної і оперативної допомоги на підтримку пошукових операцій для осіб, що зазнають лиха в морі, а також організації операцій по реадмісії. По суті завдання, поставлені перед Фронтексом в 2004 році, формально мало змінилися, між тим були вирішені найважливіші проблеми, що не дозволяють Фронтекс ефективно відповідати на зовнішні загрози, практично в два рази збільшено штат персоналу Агентства та розширено фінансування з бюджету ЄС. [67].

Крім того, усвідомивши високий ступінь проблеми нелегальної імміграції, держави-члени Союзу на практиці підтвердили бажання співпрацювати. У зв'язку з цим важливо відзначити зростаючу взаємодію між ФРОНТЕКС та іншими агентствами ЄС - Євроюстом, СІТС (інформаційним центром, відповідальним за інформацію про тероризм), і, перш за все, з Європол. Саме Європол зацікавлений в обміні аналітичною інформацією про ризики на кордонах ЄС і шляхи нелегальної імміграції. Установчий регламент ФРОНТЕКС дозволяє укласти робочі угоди або меморандуми про взаєморозуміння між двома організаціями, хоча і без угоди Агентства тісно співпрацюють в ході спільних операцій на кордонах, ФРОНТЕКС

бере участь в аналітичній роботі Європолу по складанню звітів про боротьбу з організованою злочинністю.

Окремі зміни в діяльності Фронтекс пов'язані з введенням Європейської системи прикордонного контролю (Евросур), в якості «загальних рамок для обміну інформацією і співпраці між державами-членами і Агентством з метою поліпшення обізнаності та збільшення потенціалу реагування на зовнішніх кордонах Євросоюзу щодо виявлення, запобігання та боротьби з нелегальною імміграцією, транскордонною злочинністю, захисту і порятунку життів мігрантів »(ст. 1 Регламенту 1052/2013 від 22 жовтня 2013 року). Механізм Евросур складається з декількох компонентів, основним з яких є національні координаційні центри (NCC). Кожна держава формує такий центр для здійснення контролю на національних кордонах і обміну інформацією щодо фактів її незаконного перетину і транскордонної злочинної діяльності. Національні дані, оброблені за допомогою персоналу Евросур, надходять в інформаційну базу для формування загальної ситуаційної картини стану союзних кордонів. Інформація, що міститься в базі даних, складається з відомостей, отриманих за допомогою фото та відео зйомок, від супутників та інших засобів спостереження. Держави-члени ЄС можуть використовувати цю інформацію для поліпшення обізнаності про ситуацію на кордонах. [85].

Сукупність всієї інформації, що надається базою Евросур називається Eurosur Fusion Services (об'єднана система Евросур). Вона забезпечує доступ до сучасних технологій, запобігає дублюванню заходів, що проводяться державами для забезпечення безпеки кордонів, і знижує витрати. Крім того, Eurosur Fusion Services за допомогою оптичних і радіолокаційних супутникових технологій дозволяє автоматизоване відстеження та виявлення позицій морських суден, підозрюваних в використанні для нелегальної імміграції і торгівлі людьми. Більша частина інформації надається на базі співпраці з Європейським агентством по безпеки на морі (EMSA) та Супутниковим центром ЄС (SatCen). Одним з найважливіших напрямків діяльності Фронтекс є надання допомоги державам-членам в підготовці

прикордонників, розробка для них загальних стандартів, забезпечення на європейському рівні навчання інструкторів національних прикордонних служб. У кожній країні є свої потреби в безпеці кордонів. Хоча морські кордони знаходяться в центрі уваги таких островів, як Кіпр і Мальта, інші країни, такі як Австрія, не мають морського кордону, але оточені сухопутними кордонами. Аналогічним чином, системи і структури, які використовуються в кожній країні, сильно різняться - у деяких є прикордонники, в той час як інші використовують поліцейські підрозділи або інші органи влади для прикордонного контролю. Отже, кожна держава-член ЄС має свої власні навчальні рішення. Для того, щоб прикордонна влада всіх цих країн працювали разом з одними і тими ж стандартами, необхідно встановити загальні підстави, і саме в цьому полягає робота і навчання в рамках Фронтекс. Крім того, співпраця з країнами, що не входять в ЄС, є невід'ємною частиною мандата Фронтекс для забезпечення впровадження Європейського інтегрованого управління кордонами (ІВМ) і одним із стратегічних пріоритетів роботи агентства. Спільно з партнерами з третіх країн Фронтекс працює над створенням все більш пов'язаного глобального співтовариства з управління кордонами, яке відповідає найвищим стандартам для управління кордонами, берегової охорони, правоохоронної діяльності та повернення, гарантує захист основних прав і тісно співпрацює у вирішенні нерегулярної міграції та транскордонної злочинності.

Важливо відзначити зростаючу взаємодію між ФРОНТЕКС та іншими агентствами ЄС - Євроюстом, СІТС (інформаційним центром, відповідальним за інформацію про тероризм), і, перш за все, з Європолем. Саме Європол зацікавлений в обміні аналітичною інформацією про ризики на кордонах ЄС і шляхи нелегальної імміграції. Установчий регламент ФРОНТЕКС дозволяє укласти робочі угоди або меморандуми про взаєморозуміння між двома організаціями, хоча і без угоди Агентства тісно співпрацюють в ході спільних операцій на кордонах, ФРОНТЕКС бере участь в аналітичній роботі Європолу по складанню звітів про боротьбу з організованою злочинністю.

Не можна не віддати належну зростаючу активність агентства ФРОНТЕКС і його прагненню відігравати важливу роль в координації дій держав-членів з охорони спільного кордону ЄС. Проте, представляється очевидним, що стримування міграційних потоків на кордонах було і залишається засобом боротьби з симптомами важкої недуги (якщо можна так назвати нелегальну імміграцію), а не її корінням. Навряд чи можливо добитися припинення нелегальної імміграції повністю - попит на дешеву робочу силу на ринках праці цілком придушити нереально. Крім того, наявність величезного розриву між рівнями життя країн-експортерів і імпортерів мігрантів і надалі викликатиме масового переміщення людей з одного континенту на інший.

Однак, міжнародне співтовариство повинно прагнути до обмеження частки нелегальних іммігрантів в загальній кількості прибувших в країни призначення. І що абсолютно необхідно, так це рішучі спільні дії проти торгівлі людьми, саме цей феномен повинен бути викорінений повністю. Розбіжності держав ЄС з питань імміграційної політики, в тому числі, і боротьби з нелегальною імміграцією, продовжують перешкоджати досягненню відчутних результатів. Тут ми спостерігаємо класичний приклад суперечності європейської інтеграції: між об'єктивними потребами інтеграційного угруповання в посиленні співпраці та гармонізації дій і національними інтересами її учасників. Труднощі в розробці і прийнятті нормативних актів, затримки в їх імплементації на національному рівні, недолік у багатьох випадках солідарності держав-членів призводять до того, що основне навантаження щодо стримування напливу мігрантів продовжують нести держави, розташовані на кордоні Євросоюзу, а також ті, хто приймає у себе найбільше число іноземців. Реформа простору свободи, безпеки та правосуддя по Лісабонській угоді могла б розчистити шлях для більш збалансованого підходу, в тому числі, до питань протидії нелегальній імміграції, видаливши, перш за все правовий та інституційний дуалізм імміграційної політики. [21, с. 15].

Аналіз основних напрямків політики ЄС (охорона кордону ЄС, висилка нелегалів, кримінальне переслідування торговців людьми і підприємців, які

використовують рабську працю, заходи проти фіктивних шлюбів, інформаційний обмін та візова політика, захист прав жертв торговців, особливо дітей) виявляє комплексний підхід ЄС до феномену нелегальної імміграції. Треба віддати належне Євросоюзу, в останні роки багато зусиль докладено саме, переслідуванню не так жертв трафіку, скільки його організаторів і тих, хто використовує працю іммігрантів незаконно. Крім того, проблему нелегальної імміграції неможливо вирішити поза загальним розвитком імміграційної політики, а також і простору свободи, безпеки і правосуддя в цілому. Створення загальних, хоча і мінімальних стандартів, правил і процедур в рамках простору, взаємне визнання судових рішень, гармонізація основ кримінального законодавства держав-членів - всі ці заходи безпосередньо сприяють зміцненню такого важливого напрямку як протидія нелегальній імміграції.

Висновки до 2 розділу.

Проблема міграції на кінець 2020 року все ще залишається складною, хоч потік біженців значно зменшився в порівнянні з 2015-2017 р.р. Створення імміграційних фондів, співпраця з Туреччиною, участь у врегулюванні криз в третіх країнах, посилення кордонів та надання допомоги Італії, Греції та Угорщині, все це, знизило напругу кризи. Однак загроза неконтрольованої міграції залишається в силі. Коли кордони Спільноти повністю відкриються, в Європу знову линути нелегальні мігранти. Тому відсутність системних змін та згуртованості співтовариства рано чи пізно може призвести до нового витка міграційного кризи.

Нинішня система контролю міграції в ЄС більше не працює, і необхідна термінова перебудова. Центральною пропозицією запропонованої реформи є відмова від чинної Дублінської системи, згідно з якою за прийом і розміщення або репатріацію кожного конкретного мігранта зобов'язана відповідати та країна ЄС, на територію якої ця особа вперше прибула з-за меж Євросоюзу. ЄК пропонує зробити відповідальність за прийом, розміщення і репатріацію мігрантів загальноєвропейською - усі держави Союзу, у тому числі що знаходяться в стороні від головних міграційних шляхів, муситимуть розміщувати в себе мігрантів з

найбільш проблемних країн ЄС у цій сфері - Греції, Італії та Іспанії. Єврокомісія пропонує "працювати із країнами походження і транзиту мігрантів", тобто державами Центральної та Північної Африки. Голова Єврокомісії Фон дер Ляйєн закликала створити кращі умови життя в цих країнах, "щоб люди не покидали свої будинки так легко".

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВІТКУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У КРАЇНАХ ЄС

3.1. Особливості міграційної політики та процесів у державах Європейського Союзу

Все більше зростає значення міжнародного співробітництва в боротьбі з загрозами внутрішньої безпеки. Взаємодія з країнами, що не входять в Європейський Союз, і міжнародними організаціями як частина зовнішньої політики ЄС реалізується в формі різного роду угод, які укладає ЄС, його агентства і відомства, а також держави-члени, спільних оперативних дій, обміну інформацією, освітніх програм. Відсутність довіри між партнерами по боротьбі з організованою злочинністю, розбіжності з економічних і політичних питань грають на руку кримінальним угрупованням. Рівна ж відповідальність за побудову загальноєвропейського простору внутрішньої безпеки як головний принцип співпраці здатна принести очікувані результати як найближчим часом, так і в довгостроковій перспективі.

Сьогодні лідируючі позиції за кількістю мігрантів у світі займає Європа, близько 82 млн. осіб. Серед причин міграційної кризи експерти часто називають збройні конфлікти, низький рівень життя в окремих державах, а також неефективну політику ЄС у цій сфері. Сьогодні важливим є співробітництво між державами-членами ЄС у сфері міграції, співпраця на міжурядовому рівні, зокрема, були створені міжурядові групи, наприклад, Група національних координаторів з питань вільного пересування людей, Спеціальна група з імміграції тощо. В 2019 році Німеччина отримала 45050 заяв про надання притулку, що явно випередило Іспанію та Грецію, яка була другою та третьою за величиною країнами, що приймають притулок, відповідно. За результатами Євростату (2019) 75 відсотків заяв про притулок надходили лише в Німеччину, Іспанію, Грецію, Італію та Швецію, що відображає недолік пропорційності запитів про надання притулку у 27 державах-членах ЄС. По всій Європі нерівність мігрантів з точки зору прохання

про надання притулку помітна там, де Німеччина є країною, що отримує найбільше заяв про надання притулку.

Для кращого аналізу та розуміння різних міграційних політик Європейського Союзу важливим та необхідним є розгляд міграційних підходів на рівні країн-членів ЄС.

3.1.1. Німеччина та політика «відкритих дверей»

Традиційні країни ЄС, головним чином, Німеччина, дотримуються думки, що в кризових ситуаціях члени Європейського союзу завжди повинні керуватися європейськими цінностями, які були покладені в основу інтеграції. У ситуації, коли прикордонні країни найбільшою мірою відчують на собі міграційний тягар, іншим країнам ЄС необхідно керуватися принципами солідарності та справедливого розподілу відповідальності. Виходячи з цього, Німеччина в 2015 році оголосила про припинення дії Дублінської угоди і початку «політики відкритих дверей» щодо біженців, що в значній мірі допомогло перерозподілити міграційне навантаження і полегшити ситуацію в прикордонних країнах.

Після закінчення Другої світової війни Німеччина зіткнулася з серйозною нестачею людського ресурсу, так як більшість дієздатних чоловіків забрала війна і радянські табори військовополонених. Трудові ресурси були необхідні для відновлення інфраструктури, яка постраждала під час війни, для розвитку і зростання своєї експортно-орієнтованої промисловості. У спробі вирішити все ще актуальне питання браку робочих рук, Німеччина здійснила ряд успішних угод на ринку праці. Головним джерелом покриття дефіциту трудових ресурсів стали іноземці, які залучалися до країни в рамках міжнародних угод по залученню іноземних робітників. Перша така угода про рекрутування робочих була укладена в 1955 р з Італією. Потім пішла ціла серія угод з країнами середземноморського басейну: Іспанією (1960), Грецією (1960), Туреччиною (1961), Марокко (1963), Португалією (1964), Тунісом (1965) і Югославією (1968). Незважаючи на тимчасовий характер угоди, турецькі мігранти щільно влилися в приймаючу

країну, зумівши перевести в Німеччину членів своїх сімей і ставши найчисельнішою діаспорою в країні. [22, с.50].

Так, за даними Федерального статистичного відомства, в 2018 р. серед усіх жителів ФРН з міграційним корінням турки становили 14%. За ними слідують поляки, росіяни, казахи, румуни, сирійці, італійці, греки та хорвати. Представники вищезазначених національностей становлять левову частку мігрантів - 55%. Окремо варто згадати міграційну кризу в Західній Європі в 2015 р. саме цей наплив біженців з конфліктних зон Африки і Близького Сходу був визнаний найбільшим з часів Другої світової війни. Тільки за перші 6 місяців 2015 року Німеччина прийняла більше біженців, ніж інші країни ЄС - 450 000 чол. До кінця року їх число зросло до 1 087 478 чол. В перші роки свого перебування в ФРН вони отримували соціальну допомогу з бюджету приймаючої країни. Однак згодом, отримавши необхідну кваліфікацію або зайнявшись підприємництвом, вони внесли істотний вклад в економічний розвиток Німеччини. Біженці з 2015 р. просто змушені були шукати політичного притулку, що і є їх першочерговою метою.

Навіть у такій економічно розвиненій і надзвичайно благополучній країні, як ФРН, соціально-демографічні перспективи на найближчі десятиліття зовсім не втішні. Згідно з прогнозом Єврокомісії, до 2050 р держава досягне апогею нестачі робочої сили, коли близько 25 млн. громадян вийдуть на пенсію, а частка населення вікової групи старше 65 років складе 1/3 загального числа жителів. Більш того, в 2016 р. Німеччина була визнана країною з найнижчою народжуваністю в світі – коефіцієнт народжуваності склав лише 1,4 дитини на одну жінку. Тоді ж офіційне статистичне відомство країни спрогнозувало зниження чисельності населення в ФРН на 20 млн. чол. до 2060 р. За повідомленням Deutsche Welle, в 2018 р дефіцит народжуваності збільшився з 147 тис. до 150-180 тис. в порівнянні з попереднім роком. Все це означає, що Німеччині необхідний новий приплив робочої сили, який зможе компенсувати брак трудових ресурсів. Завдяки новому порядку багатьох великих ЗМІ прийнято вважати, що тисячі біженців і мігрантів з країн Близького Сходу і Африки несуть лише додаткову нестабільність і величезне навантаження

на державний бюджет. І варто визнати, що виплати допомоги дійсно стають все більш важко здійснюваним заходом навіть для розвиненої економічної системи Німеччини. Про це свідчить постійне зниження їх розміру.

Так, якщо на самому початку міграційної кризи уряд Ангели Меркель погодився виплачують по 670 євро щомісяця на кожного новоприбулого в країну біженця, то вже в березні 2019 р. допомога становила 344 євро. Безумовно, переважна більшість прибувають в ФРН в результаті нестабільної ситуації на Близькому Сході. І на даний момент уряд витрачає на їх утримання та інтеграцію більше коштів, ніж отримує назад у вигляді податкових і соціальних платежів. Однак за прогнозом Німецького інституту економічних досліджень, баланс стане позитивним вже до 2021 р. По-перше, згідно з даними Федерального відомства у справах міграції та біженців, близько 35% прибулих в 2015 р в Німеччину біженців були працевлаштовані до жовтня 2018 року порівняно з 20% роком раніше. Цей факт свідчить про те, що їх трудова інтеграція йде повним ходом, а ринок праці ФРН отримує відсутні йому ресурси. Далеко не всі біженці є некваліфікованою робочою силою, і багато хто з них дійсно готовий навчатися і підвищувати свої професійні навички, проносявши користь приймаючій стороні.

Ключовим і першорядним аспектом інтеграції, безперечно, є мова. Знання німецької мови - перша сходинка на шляху успішного включення мігрантів в соціально економічне життя країни, оскільки вона дає доступ до освіти і, як наслідок, стабільного положення на ринку праці. Статистика показує, що більшість мігрантів проходили лише обов'язкову шкільну програму або мали неповну середню освіту: це характерно для 60% турків, італійців та вихідців з колишньої території Югославії, 50% греків і 40% поляків. Ще до початку міграційної кризи влади ФРН вживали заходів для підвищення освітнього рівня жителів «з міграційним минулим». Наприклад, з 2005 р для іммігрантів з держав, які не входять в ЄС було введено обов'язкове вивчення німецької мови - 600 годин обов'язкових занять і 30 годин вступних лекцій по історії, культурі, правовій

системі приймаючої сторони. було збільшено число місць в дитячих садах, де діти мігрантів могли вивчати мову разом з корінним населенням. [23, с.7].

Однак потоки біженців 2015-2016 р.р. змусили уряд Німеччини прийняти більш рішучі заходи по регулюванню міграції. З 2016 року вперше в історії країни був прийнятий федеральний закон про інтеграцію (Integrationsgesetz), де подолання мовного бар'єру було позначено як один з ключових пріоритетів в інтеграції нових жителів. Саме в цьому законодавчому акті особливу увагу приділено дошкільній мовній інтеграції, оскільки її результати згодом зумовлюють доступ дитини до освіти та її становлення в якості повноправного громадянина. У період з 2006 по 2015 р. число дітей, які не розмовляють німецькою з сімей мігрантів зросло в 3 рази. Однак вже в 2015 р. 90% дітей з сімей іноземців у віці від 3 до 6 років відвідували дитячі дошкільні установи. Це свідчить про те, що переважна більшість дітей біженців і мігрантів вже були включені в процес активної соціалізації та отримували необхідні знання німецької мови. Варто також згадати курси від Інституту імені Гете для педагогів, розрахованих на викладання німецької в якості другої мови. Таким чином, мовна та освітня інтеграція мігрантів і біженців в сучасній Німеччині розвивається стрімкими темпами, що підтверджується даними статистики.

Очевидно, що німецькі підприємства і державні відомства ведуть роботу щодо якнайшвидшої інтеграції нових поселенців. Так, Об'єднання торгово-промислових палат Німеччини (DIHK) спільно з Міністерством економіки створили мережу із понад 2 000 підприємств малого і середнього бізнесу для надання допомоги біженцям в процесі їх інтеграції до лав робочої сили. Як повідомила керівник даного проєкта Марлен Тіле, у багатьох компаній є велике прагнення інвестувати час і фінанси в подоланні бюрократичних процедур і культурних відмінностей, оскільки стан ринку робочої сили зобов'язує їх це робити, і вони самі вважають це своїм важливим внеском у соціальний розвиток. Великі корпорації також розробляють стратегії навчання і працевлаштування потенційних працівників-іноземців, як Daimler і Deutsche Bahn. Будучи одним з найбільших роботодавців

країни, державний залізничний перевізник Deutsche Bahn взяв в 2015 р. Мюнхені на перенавчання 15 біженців, а також розробив загальну програму по залученню випускників шкіл, в рамках якої біженцям були виділені 36 місць. Автоконцерн Daimler же влаштував на головному заводі компанії виробничу практику для 40 біженців. Практика показує, що з часом адаптовані мігранти до міських умов стимулюють колосальну підприємницьку активність і тим самим не тільки поповнюють федеральний бюджет ФРН за рахунок податкових надходжень, а й самостійно створюють робочі місця. За статистикою, сьогодні в Берліні кожен підприємець іноземного походження створює 6 робочих місць, а згідно з дослідженням Міністерства економіки ФРН, тільки за період з 2005 до 2015 року число мігрантів-підприємців зросло з 171 000 до 737 000 чол. Це також свідчить про сприятливий діловий клімат для іноземців. На федеральному і регіональному рівнях існують більше 200 програм підтримки підприємців-початківців, в т.ч. і програми підтримки мігрантів. Значно спрощена в Німеччині і сама система реєстрації малого підприємства - для цього потрібно лише встати на облік в одному з відділень торгового представництва. [24, с. 22].

Слід окремо зазначити, що вищезгадані заходи спрямовані і на культурну інтеграцію. Іслам уже давно став другою за чисельністю конфесіальною групою в ФРН. Згідно з результатами досліджень, 57% мусульман - мігрантів першого покоління підтвердили, що прихильність заповідям релігії для них важливіша, ніж дотримання норм держави, в якій вони живуть. Показова і кореляція між наявністю освіти і рівнем релігійності - мусульмани-шиїти є найбільш освіченою групою мігрантів, і саме у них релігійна ідентичність найменш яскраво виражена. Можна зробити висновок, що з огляду на несумісність західноєвропейських цінностей з мусульманськими традиціями, а також небажання навіть молодих мігрантів повністю асимілюватися і прийняти місцеву культуру необхідно підвищувати їх освітній рівень і знання мови, так само як і число постійних контактів з місцевими жителями [25, с. 57]. Саме на це і націлені мовні курси і програми по трудовій інтеграції, і, як показує статистика, кожне наступне покоління дотримується менш

радикальних релігійних поглядів, що свідчить про успішне згладжування між цивілізаційних протиріч при неможливості їх повного викорінення.

Таким чином, стає очевидним, що для старіючого німецького населення приплив молодшої робочої сили з-за кордону є свого роду «рятувальним кругом», завдяки якому стане можливим забезпечення економічного зростання і підтримки рівня соціальних виплат громадянам Німеччини на наявному рівні. При правильно спланованій стратегії адаптації новоприбулих біженців та їх подальшої інтеграції на ринку праці уряду ФРН вдасться заповнити нестачу робочої сили і в той же час спровокувати підприємницьку активність, що створить додаткові робочі місця і забезпечить приплив коштів до федерального бюджету за рахунок податкових відрахувань. Подібного роду заходи також доводять свою ефективність при скороченні міжрелігійного та міжкультурного розриву.

3.1.2. Національний контроль за напливом мігрантів у країнах «Вишеградської четвірки»

Інша група країн, в першу чергу, «Вишеградська група», навпаки, виступають за обмежувальну політику щодо біженців, зокрема, через побоювання зростання нелегальної міграції. Згідно з даними статистичної служби "Євростат", в 2015 році такі країни як Латвія, Угорщина та Польща відмовили в наданні притулку в 80% випадків, в той час як Естонія, Литва і Португалія не надали статусу біженця жодному претендентові. Подібна позиція обумовлена не тільки побоюваннями зростання злочинності і терористичної загрози, а й недостатнім рівнем економічного розвитку і нестачею ресурсів для розміщення великої кількості біженців.

Багато країн ЄС зовсім не мають досвіду міграційної політики і не бажають його набути. Скажімо, Польща є мононаціональною країною на 98%, Чехія - на 95%, Угорщина - на 93%. Наявні національні меншини - європейці в багатьох поколіннях, ментально і культурно близькі співвітчизники. Названі країни вельми цінують свою національну однорідність. [26, с. 9]

Спільним атрибутом імміграційних процесів у країнах Вишеградської групи є те, що вони ґрунтуються на міграційній стратегії, пов'язаній із програмами управління міграцією. Це зумовлено передусім тим фактом, що в країнах регіону імміграційне питання загострилось відразу після того, як вони відкрили свої кордони, адже до них почався наплив як тимчасових, так і довгострокових іммігрантів [19, с. 98]. Вже згодом імміграційні процеси в регіоні почали відбуватись за певними патернами й подібностями, 3-поміж яких найпринциповішими є такі:

1) наявність (як і загалом у ЄС) серйозних недоліків в імміграційній статистиці, на підставі чого втрачається достовірна інформація про важливі міграційні та інтеграційні реалії і характеристики, а відтак не гармонізуються бази даних та робота між відповідними міністерствами й відомствами;

2) зумовленість негативними демографічними та соціально-економічними тенденціями й перспективами для іммігрантів у країнах їхнього походження і населення країн Вишеградської групи на тлі ситуації у країнах Західної Європи, а також загалом політичною стабільністю, географічною і культурною близькістю й існуючими імміграційними мережами;

3) існування спільної і базової законодавчої міграційної структури, якої змушені дотримуватись всі країни ЄС, принаймні у всіх питаннях за винятком таких сфер, як натуралізація, економічна міграція чи моделі інтеграції іммігрантів;

4) концентрація іммігрантів на райони столичних міст чи інші значно урбанізовані регіони;

5) сприйняття імміграції як явища додаткового, а не конкурентного та конфронтаційного спрямування в соціально-економічних процесах [27, с. 180].

Для країн Вишеградської групи притаманно значно більше відмінностей в імміграційних процесах і їхніх наслідках. Прослідковано, що: а) найбільш зрілою імміграційною країною регіону є Чехія, яка суттєво лібералізувала та спростила імміграційні процедури, внаслідок чого іммігранти прибувають до Чехії переважно

не на короткий, а на довгий період або ж і назавжди; б) в інших країнах регіону імміграція позиціонується як менш важлива в абсолютних і відносних термінах, а тому зазвичай є короткостроковою або ж транзитною; в) найбільш кількісно імміграційною країною регіону є Польща, водночас із цим вона є емігрантською державою, оскільки з неї виїжджає найбільше (на тлі імміграції та ситуації в сусідніх державах) населення в інші країни світу, а тому вона відчуває найбільшу нестачу робочої сили в регіоні; г) процеси етнічної рееміграції найбільше притаманні для Угорщини та Словаччини; д) процеси пошуку притулку найбільше притаманні для Угорщини та Польщі (хоча вони перебувають на дуже низькому рівні на тлі західноєвропейських країн ЄС); е) фінансово-економічна криза найменше (принаймні кількісно) позначилась на імміграційних процесах у Польщі.

Цікавим прикладом у регулюванні міграційної політики є Угорщина, яка на противагу Німеччині розробила жорстку політику щодо прийому мігрантів. Після вступу до Європейського Союзу в 2004 році, за дуже короткий час країна стала одним з лідерів, що впливає на східну частину Європейського Союзу. Поряд з іншими країнами Східної Європи, Угорщина рішуче виступає проти схеми переселення ЄС та виступає за те, що кожна країна має прерогативу у адаптації своєї міграційної політики та підходу до мігрантів та шукачів притулку. Угорщина стверджує, що кожна країна повинна захищати свої інтереси, зберігаючи свої ресурси та можливості незмінними. Що стосується законодавства про переміщення, Угорщина відверто погрожує Європейському Союзу судом і залишається дуже голосною та твердою у своїх позиціях. Щоб уникнути в'їзду мігрантів, Угорщина дотримувалася філософії протекціонізму та прикордонного контролю.

У 2015 році Угорщина назвала міграційну політику ЄС «проблемою Німеччини», того ж року відносини між країнами ще більше погіршилися, коли Угорщина не врахувала рух близько 350 тисяч людей, які використали Угорщину як транзитну країну та перемістилися до Німеччини. За таких обставин, уряд Угорщини обмежив свою політику щодо управління мігрантами та обмежив їх лише для реєстрації

шукачів притулку у 2016 році. Найближчими днями Угорщина запровадила більш обмежувальні заходи щодо прикордонного контролю та суттєво зменшила кількість заяв про надання притулку. Застосувавши обмежувальний підхід до міграції, Угорщина побудувала на 110 миль стіну на угорсько-сербському кордоні, щоб контролювати незаконний в'їзд мігрантів на свої території. Багато правозахисних організацій та Німеччина інтенсивно критикували акт будівництва огорожі, оскільки це було явним порушенням Шенгенської угоди. Йдучи на крок вперед у реалізації обмежувальної міграційної політики, Угорщина застосувала військову силу згідно з декларацією «Рішучі дії», щоб утримати людей від незаконного перетину угорського кордону.

У 2016 році угорський уряд запровадив кримінальну відповідальність для тих людей, які подорожують по угорській території без належних документів, забираючи за ґрати на три роки. Демонстрація ідеології криміналізації Угорщини стала добре очевидною, коли близько тисячі сирійських та афганських мігрантів потрапили до в'язниці у службі безпеки прикордонного контролю у 2017 році. В сучасних умовах ЄС та Угорщина виглядають розділеними, Угорщина вважає, що прийняття мігрантів - це проблема їхньої країни, і ЄС не має права її примушувати приймати шукачів притулку. Угорщина вірить в автономію своїх внутрішніх та зовнішніх справ, стверджуючи, що мультикультурний підхід Західної Європи та Німеччини не буде працювати на угорських землях, що відображає чіткий розрив з політикою та структурою Європейського Союзу. Угорщина вірить у зовнішнє вирішення поточної міграційної кризи та наголошує, що ЄС повинен закрити свої кордони. Крім того, вона вважає, що ЄС повинен надавати фінансову підтримку Туреччині, Йордану та іншим конфліктним країнам для покращення умов біженців. Крім того, міжнародні зацікавлені сторони, такі як США та арабські країни, також повинні приймати мігрантів та біженців, які перевищують управлінські можливості ЄС. [28, с. 225].

У той же час Угорщина закликає збільшити бюджет для Frontex для ефективніших заходів безпеки та критикує Грецію за її слабку здатність керувати

мігрантами в своїх межах. З іншого боку, сусід Угорщини - Хорватія, звинуватив Угорщину в масовому притоку мігрантів до Хорватії, що відбувається через закриті кордони Угорщини, навіть після цієї критики країна продовжує свою нинішню позицію і очікує побудувати огорожу на кордоні з Хорватією. У відповідь на обмежувальну позицію Угорщини щодо місцевого законодавства щодо обмеження права на апеляцію щодо рішень про надання притулку, ЄС заявляє, що подаватиме на Угорщину до суду, оскільки це суперечить законодавству Європейського Союзу та правам шукачів притулку. Європейський Союз також розкритикував Угорщину через систему швидкої депортації. Але Угорщина продовжує концепцію, того, що ЄС повинен розробляти та впроваджувати жорсткішу міграційну політику, і якщо ЄС продовжить застосовувати той самий підхід, швидше всі країни-члени будуть дестабілізовані.

Що стосується обмежувальної ідеології Угорщини, то вона повністю підтримується місцевим населенням та антиімігрантськими політичними партіями. За даними бази даних Євростату, в 2016 році Угорщина отримала близько 180 тисяч заяв про надання притулку, з них 110 тисяч заяв було розглянуто і прийнято тільки тисячу шукачів притулку. Ознайомившись з деякими фактами та ідеологіями Угорщини, стає зрозуміло, що реакція Угорщини на прийом мігрантів є абсолютно протилежною на єдиний та згуртований підхід ЄС. Говорячи про суворий прикордонний контроль, Угорщина підтримала спроби ЄС у вирішенні питань, що не стосуються кордону, шляхом координації з Туреччиною та іншими країнами, але водночас наголосивши, що ЄС повинен переглянути свій мультикультурний підхід. Завдяки обмежувальному прикордонному контролю Угорщина може перенаправити потік мігрантів до інших західноєвропейських держав. У міру наростання міграційної кризи все більше країн-членів ЄС починають підтримувати ідеологію Угорщини та застосовувати схожі обмежувальні заходи.

Польща ніколи не належала до територій привабливих для імміграції. Охоплена кризою в меншій мірі, ніж низка інших європейських держав, і не маючи великого досвіду управління в сфері міграції, Польща як і інші учасники Вишеградської

групи, зайняла особливу позицію, намагаючись її відстоювати на загальноєвропейському рівні. Однією з причин негативного ставлення до міграційної політики ЄС є низька привабливість країн-учасниць Вишеградської групи для мігрантів і, як наслідок, незначна їх частка серед населення, що тягне за собою відсутність налагоджених механізмів та інфраструктури для прийняття та інтеграції великого числа мігрантів, особливо біженців [29, с. 102]. Основну частину мігрантів в Польщі складають вихідці з колишніх радянських республік, включаючи Росію, Україну, Білорусію, які дуже швидко адаптуються в польському суспільстві. Навпаки, вихідців з Африки та Азії не так багато. Наприклад, в Польщі проживає всього близько 20 тис. мусульман, що становить менше 0,1% всього населення.

Тому через відсутність великих мусульманських громад і відносну соціально-економічну непривабливість Польща залишається осторонь від основного потоку біженців з Близького Сходу, при цьому продовжуючи притягувати жителів Східної Європи. Наприклад, за останні 4 роки Польща прийняла близько 1,5 млн. українців. При цьому вихідці з України не прагнуть отримувати офіційний статус біженця, Польща розглядається ними з точки зору тимчасового працевлаштування або як транзитна територія. У 2003-2018 роках тільки 7339 українців подали заяви про отримання притулку в Польщі [30, с. 97-107]. Політика Європейського Союзу щодо обов'язкового розселення мігрантів в країнах за певними квотами викликала негативну реакцію країн Вишеградської групи. Восени 2016 року Словаччина озвучила новий принцип «гнучкої солідарності» (або «ефективної солідарності») щодо вирішення міграційної кризи, згідно з яким кожна держава повинна мати можливість самостійно визначати свій внесок у вирішення ситуації з припливом біженців, ґрунтуючись на своїх можливостях в управлінні міграціями. Форми участі держав можуть бути самими різними – від фінансової допомоги до участі в операціях з виселення біженців. Участь країн також повинна залежати від ступеня загострення міграційної ситуації. Однак після багаторазових обговорень протягом головування Словаччини в ЄС принцип «ефективної солідарності» так і не вдалося

реалізувати. В результаті за весь час міграційної кризи до березня 2017 р. в Чехію прибуло в рамках системи переселення з Італії та Греції лише 12 чоловік з 2691 за рішенням Ради, до Словаччини – 16 осіб з 902. Угорщина та Польща не прийняли нікого. Тим самим учасники Вишеградської групи потрапили до нечисленної групи країн, які виконали рішення щодо квот на 0-2%.

Для порівняння найкращими з країн ЄС, що реалізували рішення за квотним розподілом, стала Мальта, яка прийняла 73% мігрантів від квоти, а також Ірландія (53%) та Фінляндія (51%). Настільки низькі показники «четвірки» стали причиною початку процесу прийняття «санкційних» заходів Єврокомісії щодо Польщі, Угорщини та Чехії [28, с. 42-45]. Однак відсутність повної підтримки дій ЄС в міграційному питанні з боку Польщі не означає її відстороненості від існуючої ситуації. В рамках Вишеградської групи вона надає своїх фахівців, силові підрозділи, обладнання та фінансову допомогу територіям ЄС, що найбільш стикнулися з напливом біженців. Влада Польщі є противником системи квот, що обґрунтовується з міркувань безпеки, і бачить вирішення проблеми в наданні допомоги країнам з яких надходять біженці. Так само як і в Угорщині, в Польщі є ті, хто виступає проти напливу мігрантів. Серед причин, які обумовлюють антиіммігрантські настрої в Польщі, виділяють такі основні категорії: культурні та соціальні страхи, викликані швидкими змінами після припливу мігрантів; економічні побоювання з приводу розподілу державних ресурсів; політичні побоювання (втрата довіри до уряду, вплив наднаціональних органів на національний суверенітет) і страх безпеки через збільшення злочинності й тероризму.

3.1.3. Регулювання міграційних потоків у Греції

В умовах поточної міграційної кризи Греція має кардинально інший досвід, порівняно з Німеччиною та Угорщиною в управлінні напливом мігрантів. Будучи найбільшими воротами до Європи, Греція зазнала величезного потоку нелегалів за останні роки. Як і Італія, Греція пригнічена швидким напливом мігрантів. Ці країни (Греція та Італія) зазнали інтенсивної критики з боку інших країн-членів ЄС; по-

перше, через неможливість контролювати іммігрантів на своїх кордонах, а по-друге через значну допомогу ЄС. Як і інші південні держави-члени, Греція закликала запровадити систему квот переселення для підтримки притулку для мігрантів. Завдяки своєму географічному розташуванню та довгій береговій лінії Греція є легким місцем для нелегальних мігрантів. Згідно зі статистикою МОМ, у 2016 році майже 90 відсотків нелегальних мігрантів потрапили до ЄС через Грецію. З часом Греція була змушена керувати нелегальними мігрантами на Егейському морі та турецькому кордоні.

Історичний виклик економічної кризи 2008 року залишився руйнівним для Греції. Економічний спад призвів до величезного державного боргу та банкрутства, що в кінцевому підсумку створило «пригнічений» соціальний та економічний клімат, який вплинув не лише на місцевих жителів, але й на іммігрантів. Це призвело до напружених відносин між корінним населенням та мігрантами. Після кризи у Греції розпалились антиіммігрантські настрої. Знищена економіка та зростаюча міграція залишили Грецію в руйнівній ситуації у вирішенні міграційної кризи. На початку міграційної кризи країна розмістила берегову охорону в Егейському морі та посилила контроль на кордоні з Туреччиною. Для цього, Греція побудувала огорожу довжиною 7,8 миль вздовж річки Еврос і з допомогою ЄС розмістила Frontex для контролю мігрантів. Хоча ця стратегія і спрацювала, але вона відкинула біженців на шлях до Егейського моря. Поряд із вищезазначеними операціями Греція також вжила кілька інших суперечливих заходів для відштовхування мігрантів, що викликало серйозні звинувачення УВКБ ООН та інших правозахисних груп щодо негуманного підходу [31, с 59].

Окрім поганого та нелюдського управління біженцями та шукачами притулку, законодавство Греції щодо затримання незаконних мігрантів викликало додаткові занепокоєння. Відповідно до грецьких законів, ті нелегальні мігранти, які не можуть надати належні документи, повинні залишитись в ізоляторах протягом 18 місяців або бути депортованими, що стало причиною суперечок в Європейському Союзі та міжнародному співтоваристві. Міжнародні організації, такі як

Європейський комітет з прав людини, УВКБ ООН та Amnesty International засудили таку політику. Що стосується фінансової допомоги, то ЄС виділив Греції близько 76 мільйонів євро за останні чотири роки на будівництво нових приймальних центрів для біженців. Але на думку грецького уряду, виділених коштів недостатньо для повного подолання різкого припливу. Окрім цього, погане управління та контроль на кордонах зберігається в Греції, де лише в 2017 році 547 біженців загинули під час перетину морського шляху.

За цих обставин новий уряд вніс певні зміни в існуючу політику, скасувавши 18-місячну політику утримання та встановивши програми інтеграції та добровільного повернення біженців [32, с. 308]. За останні кілька років Греція досягла певного поліпшення, побудувавши 30 тисяч нових приймальних центрів та про добровільне повернення близько 20 тисяч нелегальних мігрантів. Незважаючи на конструктивні ініціативи, Греції все ще потрібно багато для виходу з хаотичної ситуації.

Хоча уряд Греції та Європейська Комісія розробили деякі стратегії вирішення та управління проблемами, але Греції все ще потрібно багато для того, щоб звільнитися від нестерпного тягара нелегальної міграції. Завершуючи дослідження Греції, з'ясовується, що протягом багатьох років Греція була центром міграційної кризи в ЄС. Масовий приплив біженців та нелегальних мігрантів переповнював кордони. Незважаючи на величезну критику щодо неможливості та неефективності Греції щодо управління біженцями та проханням про надання притулку, країни-члени ЄС все ще продовжують підтримувати Грецію з точки зору ресурсів та законодавства. [33, с. 20]. Багато держав-членів можуть зменшити міграційний потік через прикордонний контроль, але Греція не має такої розкоші через своє розташування так як є «в'їзним портом» до Європи.

У Греції кризовий період і нові реформи, що призвели до зростання податків, зниження витрат держави на соціальні потреби, падіння обсягів пенсій і рівня доходів працездатного населення, негативно позначаються на соціально-економічних показниках і стану ринку праці. [34, с. 78]. Трудові мігранти

продовжують залишатися однією з найбільш уразливих категорій. Вони недостатньо захищені в трудовій, соціальній та освітній сферах, їх забезпеченість житлом, умови проживання та стан здоров'я також значно гірше, ніж у корінних європейців. З року в рік самих греків стає все менше, в 2018 р. скорочення населення відбулося виключно через негативні природні зміни, при цьому чиста міграція була позитивною. Протягом наступних десятиліть країна зіткнеться з різким старінням населення і потребуватиме в притоці з-за кордону. На закінчення слід підкреслити, що Грецькій Республіці буде все важче залучати робочу силу необхідної кваліфікації, якщо не вдасться подолати найбільш гостру проблему грецького суспільства - бідність і соціальну інклюзію. Здійснити таке завдання в середньостроковій перспективі буде можливо лише за умови зростання зайнятості, підвищення купівельної спроможності населення і сукупного попиту, що, у свою чергу, послужить збереженню і розвитку людського капіталу країни - основного активу сучасної економіки.

3.2. Перспективи та сценарії розвитку міграційної політики в ЄС

Незважаючи на сьогоднішню пандемію та економічну кризу, люди все ще переміщуються і після розповсюдження вакцинації та відкриття кордонів, мігранти знову ринуть до Європейського Союзу, в тому числі нелегальні. Близько 35 мільйонів нинішніх жителів ЄС - а це 8% населення - народилися за межами союзу. Серед молодих людей у віці 15-34 років у 10% є хоча б один з батьків іноземного походження.

Важливим сьогодні постає питання - посилення кордонів. Міністри визнали, що контроль зовнішніх кордонів – це обов'язок всіх держав Шенгенської зони. Для покращення захисту на внутрішніх та зовнішніх кордонах необхідно удосконалювати доступ до спільних баз даних і вводити в них інформацію про всіх, хто в'їжджає, а не про 80%, як зараз. Сьогодні лідерами за кількістю іноземних громадян є Люксембург, Хорватія, Швеція, Австрія, Мальта та Німеччина. У цих країнах близько 10% населення - мігранти. У той час як в Чехії, Румунії, Угорщини, Болгарії, Польщі та Словаччині мігрантів менше 3%.

Перспективи міграційних процесів в Євросоюзі залежать від того, за яким сценарієм вони будуть розвиватися (нульова міграція або високі темпи її приросту), від їх якісного складу і можливостей країн - членів ЄС прийняти, розподілити потоки мігрантів і поступово інтегрувати їх в європейське суспільство. Цей процес досить складний і довготривалий. Скоріше всього міграція буде носити хвилеподібний характер, тобто, то наростати, то спадати. Загальноєвропейська міграційна політика буде підлаштовуватися під мінливі національні підходи до нової міграційної ситуації та намагатися їх нівелювати. Незворотність міграційних процесів та її перетворення в структурний фактор економіки зажадають більш ретельного опрацювання методів регулювання міграції та визначення довгострокових цілей і пріоритетів на двох рівнях - наднаціональному і національному. Не менш важливим є міждержавне регулювання міграційних процесів з країнами донорами, так як Євросоюз залишатиметься одним з найпривабливіших напрямків для мігрантів. ЄС варто зараз вже думати, як зробити міграційну політику результативною, більш гнучкою і підлаштованою під нові умови, а наднаціональні регулюючі інститути реально відповідними функціональній інтеграції, з урахуванням мінливих переходів повноважень з національного рівня на наднаціональний і навпаки, особливо в період криз.

Розглядаючи перспективи майбутнього в Європі, можна виділити декілька сценаріїв. Першим є ліберальний. Його втілення можливе лише в Німеччині, Франції, Нідерландах, Бельгії, Люксембурзі, - з меншою ймовірністю в Іспанії, Італії, Греції. Країни Східної і Центральної Європи, швидше за все, не будуть реалізовувати цей сценарій. Для цього сценарію буде характерно збереження свободи пересування товарів, робіт, послуг і людей всередині Шенгенської зони без обмежень. Країни ЄС будуть передавати все більше повноважень по контролю національних (внутрішніх) меж в зону загальноєвропейської відповідальності і контролю Frontex - європейського агентства з безпеки кордонів. Можливими шляхами лібералізації політики притулку стане поширення практик спонсорського притулку, коли окремі особи і / або організації зможуть брати на себе

відповідальність, включаючи фінансову, за прохача притулку. Гуманітарне право держав - членів ЄС стане ліберальнішим, в тому числі всі форми захисту в умовах пандемії будуть поширюватися без обмежень на всіх мігрантів на території країни, включаючи незареєстрованих прохачів притулку та нелегальних мігрантів (за прикладом рішень судів Німеччини). [68]. Серйозним викликом для цього сценарію стануть політичні та економічні витрати. Лідерам держав ЄС доведеться відповідати на питання про те, наскільки економічні переваги від міграції виправдані і наскільки реалізація цього сценарію виявиться на руку праворадикальним і популістським партіям.

На противагу ліберальному сценарію виступає деструктивний. Для нього буде характерно встановлення тривалих обмежень свободи пересування для індивідуумів з метою забезпечення національних інтересів держав - учасниць ЄС. Також відбудеться посилення компетенцій Агенства Frontex на зовнішніх кордонах і буде введений контроль, в тому числі санітарно-епідеміологічний, на національних кордонах ЄС. ЄС продовжить фінансові та адміністративні інвестиції в створення і підтримання функціонування центрів розміщення мігрантів і їх аутсорсинг за межами ЄС, в тому числі в мало придатних для цих цілей країнах походження мігрантів. Отримання притулку в країнах ЄС стане більше схоже на лотерею, в якій країни - учасники ЄС будуть самостійно визначати критерії (такі як гендер, вік, релігійна приналежність, країна походження і так далі), за якими шукачам притулку надаватимуть захист і / або гарантувати трансфер в рамках встановлених ЄС квот. Нелегальне проникнення на територію ЄС і факт нелегального перетину кордонів (в тому числі за допомогою контрабандистів і торговців людьми) може стати обтяжливою обставиною, що знижує можливість отримання притулку.

Наступним є перехідний сценарій. ЄС буде зацікавлений в пошуку компромісів з розділення відповідальності для держав - членів ЄС з прийому нових гуманітарних мігрантів, поєднуючи це з ростом заходів, орієнтованих на посилення контролю кордонів. Для цього сценарію буде характерно збереження свободи

пересування всередині Шенгенської зони з введенням деяких обмежень, наприклад не впускати іноземців, які не мають імунних паспортів. В області охорони загальноєвропейських кордонів країни - учасники ЄС будуть все більш зацікавлені у співпраці з державами, що не входять в ЄС, яка дозволить посилити спільні заходи та операції поза Євросоюзом. Отримання притулку чи інших форм захисту буде процедурно ускладнюватися, що буде призводити до поразки в правах осіб, які шукають притулку.

Цілком ймовірно, що в підсумку жоден з описаних сценаріїв не буде реалізований у всіх державах ЄС в чистому вигляді. Так як, Європа потребує нових та оригінальних рішень з питань управління міграцією та охорони кордонів, які відповідають викликам ХХІ століття.

Висновки до 3 розділу.

У дослідженнях Греції, Угорщини та Німеччини формуються різні наслідки міграційної політики ЄС в управлінні міграційними кризами, і таку саму тенденцію можна виявити для інших країн-членів ЄС. Внаслідок нестабільної та неефективної реакції багато держав-членів відмовляються від міграційної політики Європейського Союзу та запроваджують заходи національного контролю на кордоні.

На додаток до недостатніх ресурсів, поширюються негативні настрої корінних жителів щодо мігрантів. Поява антиімігрантських партій та їх все більша підтримка як на місцевому, так і на національному рівнях підкреслюють недовіру до поточної міграційної політики. Поява антиімігрантських партій у країнах-членах ЄС говорить про те, що задана політика не в змозі керувати міграційною хвилею. Як негативне сприйняття місцевих зростає по відношенню до мігрантів добре видно з дослідження Німеччини та Угорщини. У Німеччині національна міграційна політика тісно пов'язана із загальним міграційним законодавством ЄС, і застосовується більш привітний підхід до мігрантів. Але в той же час багато місцевих груп у Німеччині проти поточної національної міграційної політики.

Федеральні землі в Німеччині, такі як Баварія, почали застосовувати обмежувальні заходи щодо приїжджих мігрантів, і уряду стає все важче продовжувати той самий прихильний підхід до мігрантів. Така ж антиімміграційна та обмежувальна тенденція існує у багатьох інших країнах-членах ЄС, де місцеві жителі стають прихильниками політики жорсткого прикордонного контролю у вирішенні міграційної кризи.

Отже, допоки в Європейському Союзі буде відсутня солідарність між країнами з питань розподілення мігрантів з'являтимуться нові міграційні кризи, які будуть тільки розколювати Об'єднану Європу.

ВИСНОВКИ

1. Міжнародні міграції є проявом географічної та соціальної мобільності людей. Переміщення поверх державних кордонів відбувається під впливом численних факторів. Звідси безліч типів міграцій - трудова, сімейна, освітня, бізнес-міграція, життєво-стильова і т.д. Однією з проблем міграційної кризи є злиття декілька потоків: легальної, нелегальної економічної міграції та біженців в один потужний потік. Звідси і такий склад: сирійці, єгиптяни, лівійці, нігерійці, афганці, пакистанці та ін. Важливим буде відзначити те, що основна маса мігрантів спочатку націлена на найбільш розвинені країни Західної Європи. Це свідчить про досить високі знання щодо умов життя, якості та надання заходів соціальної та економічної підтримки, яка надається мігрантам і біженцям в тій чи іншій країні ЄС.

2. Явище міжнародної міграції населення доволі давнє і стало важливою складовою в історії людства. Звісно, на початкових етапах міжнародна міграція розглядалась як звичайне стихійне явище, що не потребувало втручання держави. Однак в умовах ринкових змін, посилення інтеграції між країнами та зростання значення мобільності робочої сили, одним із першочергових напрямів стає політика управління міграційними процесами. Європейський Союз є привабливим для мігрантів завдяки високому рівню життя та заробітних плат. До того ж, європейське населення невпинно “старіє” (збільшується частка населення похилого віку), тому для політиків питання щодо збільшення чи не збільшення міграційних потоків до країн-членів ЄС стало одним із пріоритетних.

3. Міграційна політика ЄС – комплекс законодавчих, організаційних та інших заходів, спрямованих на регулювання міграційних потоків в національних інтересах. Регулюванню можуть піддаватися в'їзд і виїзд з країни, процедури надання громадянства, тимчасових віз, процес використання іноземної робочої сили, процедури надання соціального захисту мігрантів, питання надання притулку. Державна міграційна політика країн - членів Євросоюзу реалізується на різних рівнях: у вигляді міждержавної взаємодії, на національному рівні у вигляді внутрішньої міграційної політики, на наднаціональному рівні з частковим

ослабленням державного суверенітету і делегуванням ряду повноважень інституційних суб'єктів міграційної політики ЄС. Складовими частинами сучасної міграційної політики ЄС є: посилення боротьби з нелегальною міграцією; підтримка і стимулювання легальної міграції; інтеграція постійно проживаючих іммігрантів в суспільство приймаючої держави ЄС. Уряди країн Європейського Союзу повинні скоординувати зусилля щодо наступних аспектів: удосконалювати не тільки вторинну правову базу в сфері міграційної політики, а й створити первинну; розробити загальну політику з надання притулку, гармонізувати національні законодавства в цьому питанні; доповнити законодавчу базу в області незаконної міграції і контролювати виконання вже існуючих нормативних актів; створити законодавчу базу з питань міждержавного кадрового обміну в рамках ЄС, тому що єдиний європейський ринок передбачає вільну циркуляцію робочої сили.

4. Існує суттєва розбіжність між державами-членами ЄС, що стосується управління міграційними процесами. Деякі держави-члени, особливо північні (Німеччина, Франція та скандинавські країни) хочуть врегулювати кризу шляхом розподілу іммігрантів по всій Європі, тоді як деякі держави Південної Європи (Греція та Італія) зосереджуються на обмежувальних заходах безпеки для національних інтересів. Їх сильно похитнув величезний приплив іммігрантів, який вичерпав економічні ресурси та спричинив фінансову нестабільність. Поряд з цими двома групами існує третя група, що складається зі східних держав Європи (Угорщина, Польща та Чехія), які також постраждали від величезної хвилі внутрішнього переміщення мігрантів, відкрито виступила проти переселення та перерозподілу мігрантів серед держав ЄС і заявили, що це особиста відповідальність держави захищати національні інтереси.

5. Відсутність єдиних стандартів у сфері міграції та переважання національних інтересів є головними проблемами у виробленні єдиної імміграційної політики ЄС. Брак спільних дій та недосконалість Дублінських угод штовхає окремі країни на самостійне вирішення питання. Міграційний криза вимагає колективної відповіді. В даний час країни діють за різними сценаріями: Угорщина побудувала загородження від нелегальних мігрантів; Великобританія взагалі вийшла з ЄС; Італії і Греції не

вистачає коштів та ресурсів для розміщення біженців, а країни, які знаходяться далеко від основних маршрутів, за якими мігранти прибувають в ЄС, не хочуть змінювати ситуацію. Такі заходи не тільки не сприяють вирішенню міграційної кризи, а й ставлять під загрозу існування Шенгенської зони. Позитивно вплинути на ситуацію з мігрантами можуть такі заходи як: створення дистанційних міграційних офісів для уникнення «смертельних» подорожей морем, боротьба з організаторами та виконавцями нелегального трафіку мігрантів, повноцінне впровадження квотування шукачів притулку та фінансування країн поза ЄС (створення житлових районів для мігрантів з необхідними умовами для життя).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дмитрук Б. П. Світові міграційні процеси: мотивація, види й наслідки для країн виїзду та приймаючих країн / Б. П. Дмитрук, Н.М. Світлова // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2016. – № 1. – С. 18 – 27.
2. Касьянова М. М. Новий підхід до проблеми класифікації міграційних процесів / М. М. Касьянова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія. – 2016. – Вип. 15. – С. 233 – 242.
3. Рябченко Е. В. Етапи розвитку загальної міграційної політики Європейського Союзу щодо країн третього світу на початку ХХІ сторіччя / Е. В. Рябченко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія. Збірник наукових праць / Гол. ред. К. В. Балабанов. — Маріуполь : МДУ, 2014. — Випуск 10. — С. 81—90
4. Білошицький С. В. Міграційні процеси у провідних кранах ЄС: соціокультурні трансформації та політичні наслідки / С. В. Білошицький // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса. – 2014. – Вип. 4-5. – С. 328 – 340.
5. Сараева О.В. Социологический поход к изучению вопросов трудовой миграции населения / О.В. Сараева // Актуальные вопросы общественных наук: социология, политология, философия, история : сб. ст. по матер. VI междунар. науч.-практ. конф. – Новосибирск: СибАК, 2015. – 216 с.
6. Каганець М. Міграція у ЄС: складне рішення? / М. Каханець, К. Ф. Циммерман / Європейська комісія. Генеральне управління з економічних та фінансових питань // Економічний документ 363. - 2009. - 56 с.
7. Онучак В.А. 2016. Социальный аспект поддержки малого бизнеса и проблемы миграции в Германии. – Вестник МГИМО Университета, 2016. – 188 с.
8. Scipioni M. Failing forward in EU migration policy? EU integration after the 2015 asylum and migration crisis. Journal of European Public Policy. 2018. Volume 25. P. 1357—1375

9. Колпаков В., Кузьменко О. Адміністративно-правовий механізм протидії нелегальній міграції // Нелегальна міграція та торгівля жінками у міжнародно-правовому контексті / За заг. Ю.Шемшученка. – К., 2001. – Кн.1. – С. 861–945.
10. Кондратьев Я. Ю. Основи міграцієзнавства: Навч.-мет. посіб. / Я. Ю. Кондратьев, Ю. І. Римаренко, В. І. Олефір – К.: [Ін-т держави і права НАН України], 2000. – 424 с.
11. Малиновська О.А. Міграція // Політична енциклопедія. –К.: Парламентське видавництво, 2011. –450 с.
12. Коваль А. А. Аналіз позитивних і негативних наслідків імміграції в фокусі економічного розвитку приймаючих країн // Молодий вчений. - 2016. - №24. - С. 413-415.
13. Качурина Л. Б. Просторове розміщення і соціальна адаптація мігрантів в сучасній Німеччині// Регіональні дослідження. 2008. № 1. С. 31-38.
14. Переведенцев В.І. Методи вивчення міграції населення / В.І. Переведенцев // АН СРСР, Інститут міжнародного робітничого руху. - М .: Наука, 1975. - С. 107-108.
15. Давидов В.М., Антоніо Н.Г. Міграційна експансія в ЄС: причини, механізми, наслідки // Питання політології. 2016. №1. С. 6
16. Волошин Г. Вплив фінансово–економічної кризи 2008–2009 рр. на міжнародну трудову міграцію / Галина Волошин // Актуальні проблеми теорії та практики міжнародної економіки за умов глобальних трансформацій: зб.наук.праць. – К.: Видавничо–поліграфічний центр “Київський університет”, 2010. – С. 41– 48.
17. Стрілець М. Політика Європейського Союзу та провідних європейських держав щодо зниження рівня нелегальної міграції. Науково-дослідний центр проблем національної безпеки.
18. М.А. Міграційна політика: світова практика і російська дійсність // Сучасні проблеми науки та освіти. 2014. №3.
19. Європейське право: право Європейського Союзу : підручник: у 3 кн. / за заг. ред. В.І. Муравйова. Київ : Ін Юре, 2015. Кн. 3. 406 с.

20. Муравйов В.І., Святун О.В. Організаційно-правовий механізм захисту прав людини в Європейському Союзі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Випуск 117 (частина І), 2013. С. 3–16.
21. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.
22. Потьомкіна О.Ю. Імміграційна політика Європейського союзу: підсумки і нові виклики // Міграційні проблеми в Європі та шляхи їх вирішення. Доповіді Інституту Європи РАН. М., 2015.
23. Качурина Л. Б., «Імміграційна політика Німеччини: успішний і неуспішна досвід»// *Світова економіка і міжнародні відносини*, 2008, №7, 50-60 с.
24. Творогова С.В. 2012. Трансформируя пространство различий. Опыт интеграции этнокультурных меньшинств в Германии. – *Журнал исследований социальной политики*. № 1. С. 7-25.
25. Бугакова, Е. А. Миграционный кризис в Европе и попытки ЕС найти его разрешение / Е.А. Бугакова // *Молодой ученый*. — 2016. — №5. — С. 571-573.
26. Толмачова А.Ю. Мігранти-мусульмани в Німеччині: проблеми адаптації та інтеграції. - *Соціологічна наука і соціальна практика*. - 2019. - № 3 - С. 57-71.
27. Магдіч А. Спільні риси й національні особливості економіки країн Центральної та Східної Європи // *Економіка розвитку*. 2013. № 2. С. 34.
28. Задоя А. Загальні риси і національні особливості економічної кризи в країнах Східної і Центральної Європи // *Наукові праці Донецького національного технічного університету*. 2010. Вип. 37. С. 105.
29. Дрбоглав Д. Моделі імміграції в Чехії, Угорщині та Польщі: порівняльний погляд // *Європейська імміграція, тенденції, структури та політичні наслідки* / за ред. М. Околькового. Амстердам: Амстердамська університетська преса, 2012. С. 179—209.
30. Morano-Foadi. S. Solidarity and Responsibility: Advancing Humanitarian Responses to EU Migratory Pressures. *European Journal of Migration Law*. 2017. P. 223–254

31. Потьомкіна О. Вишеградська група і "гнучка солідарність" // Сучасна Європа. - 2016. – Випуск №6. - С. 43-52.
32. Seabrooke L. and Tsingou E. (2019). Europe's fast and slow-burning crises. *Journal of European Public Policy*.
33. Рябченко Е. В. Становище українських мігрантів у Республіці Греція / Е. В. Рябченко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія. Збірник наукових праць / Гол. ред. К. В. Балабанов. — Маріуполь: МДУ, 2016. — Випуск 15. — С. 307—313.
34. Ольхович О.В. Підготовка соціальних працівників до роботи з біженцями у вищих навчальних закладах США і Канади: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / О.В. Ольхович. — Тернопіль, 2008. — 20 с.
35. Александрова О.К. (2017) Антикризисна політика уряду Г. Папандреу в Греції (жовтень 2009 – травень 2010). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук.
36. Волошин Г.В. Ринок праці в країнах—членах ЄС: сучасні міграційні виклики / Г.В. Волошин // Матеріали наукової конференції факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка, Львів, 8–9 лютого 2011 р. — Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2011. — С.125–127.
37. Рябченко Е. В. Особливості європеїзації міграційної політики Республіки Кіпр / Е. В. Рябченко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. Збірник наукових праць / Гол. ред. К. В. Балабанов. — Маріуполь : МДУ, 2017. — Випуск 19. — С. 297—303.
38. Луцишин Г. Міграційна криза в ЄС: проблема безпеки зовнішніх кордонів та загострення міжетнічних конфліктів / Г. Луцишин // Політичні науки. — 2015. — Випуск 1. — No 2. — с. 41–45. інст. нелегал
39. Квашніна Ю. Міграційний криза в ЄС: національні відповіді на загальний виклик / Квашніна Ю., Кузнецов А., Трофимова О., Четверикова О. // Світова економіка і міжнародні відносини. - 2017. - № 1. - С. 97-107.

40. Міжнародні ринки ресурсів: Навчальний посібник / А. Б. Яценко, Я. А. Дубинюк, Т. В. Марена, К. С. Мітюшкіна. Під загальною ред. проф. Ю.В. Макогона. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 194 с.
41. Працевлаштування громадян за кордоном. Нормативні акти. / Упоряд.: Л. П. Ляшко, М. О. Павлов; За заг. ред. Д. М. Курдельчука. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 352 с.
42. Миронова Л.Г. Моделювання та прогнозування руху населення та трудових ресурсів для промислових регіонів країни: Монографія / Л. Г. Миронова, О. М. Марюта. – Дніпропетровськ: Пороги, 2001. – 162 с.
43. Рябченко Е. В. Культурний аспект інтеграції мігрантів в ЄС на сучасному етапі / Е. В. Рябченко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. Збірник наукових праць / Гол. ред. К. В. Балабанов. — Маріуполь : МДУ, 2015. — Випуск 13—14. — С. 289— 296
44. Дудаш Т. Юридична природа рішень Європейського суду з прав людини (загальнотеоретичний аспект) // Право України. – 2010. – №2. – С. 173– 179.
45. Ваккасова, М.В. Поняття «імміграції» і її вплив на культурну безпеку Європи в роботах Д. Біго / М.В. Ваккасова // Нове слово в науці і практиці: гіпотези і апробація результатів досліджень. №21. - 2015. З 29-32
46. Гасанов Р.М. Міграційний криза в Європі: причини, наслідки, перспективи вирішення. / Р.М. Гасанов // Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин. - 2016. - №7. - С.11-22
47. Февральская М.А. Проблема міграції в сучасній Європі: причини і наслідки / М.А. Февральская // Науково-методичний електронний журнал Концепт. - 2016. - Том 11. - С.921-925
48. Піскун А.В. Причини європейської міграційної кризи і способи її вирішення / А.В. Піскун // Сучасні наукові дослідження і інновації. - 2016. - № 2.
49. Драгунова Т. Міграційні аспекти формування робочої сили. Формування ринкової економіки. Т. 2 : Демографічні аспекти регулювання та відтворення трудового потенціалу. К. : КНЕУ, 2006. С. 104—115.

50. Гога М. Щодо проблеми подолання незаконної міграції на сучасному етапі. Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні та практичні аспекти. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 341 с.
51. Гець В. Соціально значущі форми взаємодії населення України та країн ЄС і роль інститутів соціалізації. Економіка і прогнозування. 2012. № 1. С. 20—35.
52. Легальна трудова міграція до країн ЄС та попередження порушень трудових прав і трудової експлуатації. Україна. К. : Міжнародна організація з міграції, 2007. 123 с.
53. Петрова Я. Міграційна політика сучасної держави: сутність та шляхи впровадження. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Питання політології». 2008. № 796. С. 169—177.
54. Carrera S. A Comparison of Integration Programmes in the EU. Trends and weaknesses. Challenge Papers. 2006. № 5. P. 1-6.
55. Камкін А. К. Євросоюз і біженці - виклики і проблеми //Міжнаціональні конфлікти в Європі / Європа ХХІ століття. Нові виклики і ризики [Монографія] / Ал. А. Громико. - М., 2017. - Глава 14. - С. 269-275.
56. Сірант М. Вплив глобалізаційних процесів на формування потоків трудової міграції / М. Сірант // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2014. – № 782. – С. 38 – 43.
57. Патійчук В. О. Роль трудових міграцій у сучасних політико-економічних процесах у країнах Європейського Союзу / В. О. Патійчук, Е.М. Ковальов // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Міжнародні відносини. – 2012. – № 20. – С. 55 – 60.
58. Дмитрук Б. П. Світові міграційні процеси: мотивація, види й наслідки для країн виїзду та приймаючих країн / Б. П. Дмитрук, Н.М. Светлова // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2016. – № 1. – С. 18 – 27.
59. Сові А. Загальна теорія населення. Т. 2: Життя поселень / Переведено з франц. Ф. Р. Окуневою – М: Прогрес, 1977. – 520 с.

Електронні джерела

60. Державна прикордонна служба України/ Європейська інтеграція/ Агенція з прикордонної та берегової охорони (FRONTEX) [Електронний ресурс]. URL: https://dpsu.gov.ua/ua/vropeyska-agenciya-z-pitan-upravlinnya-operativnim-spivrobitnictvom-na-zovnishnih-kordonah-derzhav-chleniv_vropeyskogo-soyuzu-frontex/
61. Evolutions de la politique européenne d'immigration et d'asile. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.touteurope.eu/politiques-europeennes/immigration> (дата звернення: 20.09.2020).
62. Тэвдой-Бурмули А. Опасные рифы: средиземноморские вызовы общей иммиграционной политике ЕС. [Електронний ресурс]. URL: http://www.russiancouncil.ru/inner/?id_4=5923#top-content
63. Laub Z. (2015). Authoritarianism in Eritrea and the Migrant Crisis. Council on Foreign Relations. Retrieved March 23, 2020. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.cfr.org/background/authoritarianism-eritrea-and-migrant-crisis>
64. Міжнародна організація з міграції [Електронний ресурс]. URL: <https://iom.org.ua/ua> (дата звернення: 30.09.2020)
65. Матрихтський договір про Європейський Союз [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [офіційний веб-портал]. –Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text
66. М. Лісборг. Міграційна політика веде до катастрофи [Електронний ресурс]. URL: <https://ua.112.ua/mnenie/mihratsiina-polityka-yes-vede-do-katastrofy-381933.html> (дата звернення: 17.10.2020)
67. Теракт в Берліне: «фатальные ошибки» системы — глупость или провокация? (23.12.2016). EurAsia Daily. URL: <https://easaily.com/ru/news/2016/12/23/terakt-v-berline-fatalnye-oshibki-sistemy-glupost-ili-provokaciya> (дата звернення: 24.10.2020)
68. Міграція і біженці в Європі. URL: <https://www.dw.com/uk/erdohan-obizvav-fashystamy-lideriv-yes-yaki-pidtrymaly-makrona/a-55402592> (дата звернення: 02.11.2020)

69. Потемкина О.Ю. Европейский Союз в борьбе с нелегальной иммиграцией: новые тенденции / О.Ю.Потемкина // Вся Европа – 2009. – №5. [Электронный ресурс].URL:http://alleuropa.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=1130. (дата звернення: 13.11.2020)
70. Вімон П. Міграція в Європі: подолання кризи солідарності. Брюссель, 2017. [Електронний ресурс].URL: <http://carnegie.ru/2017/02/09/ru-pub-67923> (дата звернення: 16.11.2020)
71. Mediterranean Update: Ship wrecks off Libya, Greece, Missing Migrants Project. [Електронний ресурс].URL: <https://www.iom.int/news/mediterranean-update-shipwrecks-libya-greece> (дата звернення: 19.11.2020).
72. Солодько А., Фітисова А. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики, CEDOS. [Електронний ресурс].
URL: <https://www.cedos.org.ua/uk/migration/mihratsiina-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky>

Нормативні документи

73. Regulation (EU) № 2007/2004 – Regulation (EU) No 2007/2004 of the European Parliament and of the Council of 26 October 2004 establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union // OJ. L 349/1, 25.11.2004.
74. Regulation (EU) № 863/2007 – Regulation (EU) № 863/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a mechanism for the creation of Rapid Border Intervention Teams and amending Council Regulation (EC) № 2007/2004 as regards that mechanism and regulating the tasks and powers of guest officers // OJ. L 199/30, 31.7.2007.
75. Regulation (EU) № 1052/2013 – Regulation (EU) № 1052/2013 of the European Parliament and of the Council of 22 October 2013 establishing the European Border Surveillance System (Eurosir) // OJ. L 295/11, 6.11.2013.
76. The Treaty of Lisbon. Official Journal of the European Union 306/42, 17.12.2007, art.61-69

77. Стокгольмська програма: відкрита і безпечна Європа, яка служить своїм громадянам і захищає їх (4 травня 2010 р 2010 / С 115/1) [Електронний ресурс]. URL: <http://base.garant.ru/2566561/#ixzz4FG5Ug0c4> (дата звернення: 02.11.2020)
78. Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників ЄЕС [Електронний ресурс] // Хартія, Міжнар. документ від 09.12.1989. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>
79. Договір про реалізацію Шенгенської угоди між Урядами країн Економічного Союзу Бенілюкс, Федеративною Республікою Німеччина та Французькою Республікою від 14 червня 1985 року про поступове скасування прикордонного контролю на спільних кордонах з 19 червня 1990 роки (Шенген, 19 червня 1990 року). [Online]. доступно: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987_005 (дата звернення: 20.11.2020).
80. United Nations High Commissioner for Refugees. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.unhcr.org/the-high-commissioner.html> (дата звернення: 20.11.2020)
81. Frontex Expands its Joint Operation Triton // URL: <http://frontex.europa.eu/news/frontex-expands-its-joint-operation-triton> (дата звернення: 26.12.2020)
82. Council Directive 2003/110/EC of 25 November 2003 on assistance in cases of transit for the purposes of removal by air // Official Journal L 321. 2003. 06.12. P. 26—31.
83. Proposal of the European Commission for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Regulation (EC) No 562/2006 as regards the use of the Visa Information System (VIS) under the Schengen Borders Code Brussels, 27 February 2008
84. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and social Committee and the Committee of the Regions Report on the evaluation and future development of the FRONTEX Agency of 13.2.2008 (COM(2008) 67 final)
85. Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників ЄЕС [Електронний ресурс] // Хартія, Міжнар. документ від 09.12.1989. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>